

ČESKOSLOVENSKÁ VOJENSKÁ POMOC LÍBYI V PRVEJ POLOVICI OSEMDESIATYCH ROKOV DVADSIATEHO STOROČIA*

IGOR BAKA

BAKA, I.: Military aid to Libya by Czechoslovakia in the first half of the 1980s. *Vojenská história*, 3, 16, 2012, pp 55-81, Bratislava.

Published study follows chronologically and in content author's published work in *Military History*, 2012, no. 1, and elaborates the issue of Czechoslovak military aid to Libya in a new time period. On the background of military-political relations of Czechoslovakia and Libya, taking into account their wider international aspects, author focuses the attention primarily on the supply of Czechoslovak combat equipment and other military equipment to Libya, participation of Czechoslovak military and civilian experts in the construction of Libya's military education and training of members of the Libyan armed forces on Czechoslovak military schools. The study is based on the author's broad research in the archives of the military and civilian origin. It is unique and covers yet unexplored issue of the military history of the former Czechoslovakia.

Military History. Czechoslovakia. Military aid to Libya. First half of the 1980s.

Rok 1980 bol najvýznamnejším rokom v dovtedajšej spolupráci medzi ČSSR a Líbyou v „špeciálnej“ oblasti. Kontrakty na dodávky vojenského materiálu dosiahli výšky 7,4 miliardy Kčs.¹ Líbyjská strana pritom bola so spoluprácou s ČSSR v „špeciálnej“ oblasti² nadmieru spokojná a mala záujem o jej ďalšie prehĺbenie. Jasným signálom v tomto smere bola prvá návšteva samotného ministra národnej obrany ČSSR armádneho generála Martina Dzúra v tejto africkej krajine v dňoch 11. – 15. februára 1980. Čs. minister sa pritom stretol tak s líbyjským vodcom Muammarom Kaddáfim, ako aj s hlavným veliteľom líbyjských ozbrojených síl brigádirom³ Abú Bakr Junis Džabirom⁴. Nastúpený trend

*Príspevok je pokračovaním štúdie autora Československá vojenská pomoc Líbyi v 70. rokoch 20. storočia. In *Vojenská história*, roč. 16, 2012, č. 1, s. 55-76.

¹ Vojenský ústredný archív - Správni archív MO (VÚA – SA MO) Praha, f. Ministerstvo národnej obrany – Kancelária ministra (MNO – KM) – 1982, škatuľa (ďalej šk.) 3, č.j. 08211, podklady pre prijatie vedúceho Ludového úradu Líbye zo 17. 2. 1982, príloha č. 3.

² Termín „špeciálna výroba“ sa obsahovo používal aj na charakteristiku výroby v iných oblastiach, v štúdiu ho však používam len vo vzťahu k zbrojnej výrobe.

³ Najnižší generálsky hodnostný stupeň – ekvivalent brigádneho generála, resp. generálmajora.

⁴ Ide o český prepis z arabčiny používaný v dobovej tlači a dokumentoch. Priezvisko sa niekedy písalo aj s dlhým „á“: Džábír alebo Džabér.

dovtedajšej spolupráce potvrdili ďalšie požiadavky líbyjskej strany na dodávku vojenskej techniky. Tú považovali za nevyhnutnú pri obrane proti „okolitým reakčným režimom“ (Egypt, Sudán, Čad, Tunisko), ktoré „*chcú Líbyi vnútiť boj na niekoľkých frontoch*“. Líbyjský minister obrany pritom požadoval 50 – 60 kusov samohybných kanónových húfnic DANA, 600 kusov bojových vozidiel pechoty – 1 (BVP – 1), 48 kusov lietadiel Aero L – 39 (Albatros), muníciu pre 100 mm tankový kanón (100 000 kusov), pre 122mm raketomet GRAD (70 000 kusov).⁵ Minister Dzúr pritom svojho rezortného partnera ubezpečil o schopnosti čs. strany zabezpečiť tieto dodávky s výnimkou samohybných húfnic DANA, ktoré sa zatiaľ len pripravovali do výroby. Džabir tiež požadoval ďalšie prehĺbenie spolupráce pri výcviku líbyjských pilotov. V tejto súvislosti požiadal o zabezpečenie výcviku asi 200 pilotov na bojových lietadlách MIG-21, MIG-23 a dopravných lietadlách. Vzhľadom na rozsah tejto požiadavky zaujal čs. minister zdržanlivý postoj a dopredu sa k ničomu nezaväzoval. Podobne sa staval tiež k požiadavke o prehĺbenie spolupráce pri vybudovaní líbyjského vlastného vojenského priemyslu, ktorú predložil brigádír Džabir. Tá však nemala byť viazaná na účasť tretej krajiny v čítane ZSSR. Počas celého rokovania líbyjskí predstavitelia vyzdvihovali spoločné ciele oboch štátov, ktorým bol boj proti „imperializmu, reakcii a vykorisťovaniu“, pričom za najväčšiu spoločnú hrozbu označovali USA.⁶ Kaddáfí tiež vyjadril veľkú spokojnosť s dovtedajšou spoluprácou s ČSSR vo vojenskej oblasti. Ocenil kvalitu výchovy líbyjských špecialistov vo vojenských školách v ČSSR. Vyjadril tiež spokojnosť s kvalitou dodaných zbraní.

Samozrejme, rokovania o líbyjských požiadavkách ďalej pokračovali aj po skončení Dzúrovej návštevy. Tieto požiadavky sa pritom postupne modifikovali, ale aj ďalej rozširovali. Už v marci 1980 podpísal námestník ministra zahraničného obchodu František Langer v Tripolise kontrakt na dodávku požadovaných 600 kusov vozidiel BVP. Do Líbye mali byť dodané v rokoch 1980 – 1983 za 172 miliónov USD.⁷ Ďalšie kľúčové rokovania pokračovali priamo v Prahe v dňoch 26. – 31. mája 1980. Líbyjskú delegáciu počas nich viedol samotný hlavný veliteľ líbyjských ozbrojených síl brigádír Džabir.⁸ Cieľom líbyjskej strany bolo upresniť predbežne dohodnutý nákup, dohodnúť nákup ďalšieho vojenského materiálu a zároveň doriešiť otázky vyplývajúce z kontraktu na dodávku projektov viacerých investičných celkov zo septembra 1979, respektíve z jeho doplnku 1 z 12. marca 1980. Konkrétne sa v tejto oblasti mal dotiahnuť kontrakt na spracovanie projektu závodu pre generálne opravy lietadiel L-39.

Rokovania za týmto účelom viedol za líbyjskú stranu plk. Muftah Dakhil, predseda organizácie vojenského priemyslu, a za čs. stranu námestník ministra zahraničného obchodu ČSSR František Langer. Dňa 30. mája 1980 podpísali obidvaja menovaní protokol, ktorý

⁵ Líbyjský vodca Kaddáfí požadoval urýchlenú dodávku asi 135 bojových vozidiel pechoty, pretože všetky vozidlá, ktoré kúpil zo ZSSR, boli rozmiestnené na egyptskej hranici. S najväčšou pravdepodobnosťou išlo o súčasť požiadavky na 600 kusov BVP.

⁶ VÚA-SA MO Praha, f. MNO – KM – 1983, šk. 5, č.j. 050086, návšteva delegácie ČSĽA v Líbyi v roku 1980.

⁷ VÚA-SA MO Praha, f. MNO – KM – 1980, šk. 31, informačná správa pre ministra NO zo 6. 11. 1980; VÚA-SA MO Praha, f. MNO – Oddelenie zahraničnej správy (OZS) – 1980, šk. 2, k č.j. 0431/14, najnovější údaje o čs. – líbyjské spolupráci ve speciální oblasti.

⁸ Počas návštevy sa Džabir okrem svojho rezortného partnera armádneho gen. Dzúra stretol (v jeho prítomnosti) aj s najvyššími predstaviteľmi ČSSR. S prezidentom republiky a generálnym tajomníkom ÚV KSČ G. Husákom rokoval na Pražskom hrade 29. 5. Obrana lidu, 30. 5. 1980, s. 1, Cestou přátelství a spolupráce.

obsahuje závery k požiadavkám líbyjskej strany a návrhy ďalšieho postupu. Obsahoval nasledujúce požiadavky na dodávky:

- 80 kusov 152 mm samohybných kanónových húfníc DANA (včítane munície). Líbyjci teda v tomto prípade rozšírili pôvodnú požiadavku na 50 – 60 kusov.
- učebné pomôcky pre 600 kontrahovaných kusov bojových vozidiel pechoty BVP – 1,
- náhradné diely pre BVP – 1 pre 600 generálnych opráv,
- riešenie generálnych opráv dodaných lietadiel L – 39 a ďalšie dodávky týchto lietadiel,
- preškolenie 30 – 40 pilotov – absolventov strednej leteckej školy v Tripolise na lietadlá MIG – 21 v ČSSR,⁹
- 100-tisíc kusov 122mm munície pre dodané raketometry GRAD. Aj v tomto prípade išlo o rozšírenie pôvodnej požiadavky predostretej počas Dzúrovej návštevy.
- zaistenie modernizácie dodaných tankov T-55,
- riešenie otázok v oblasti výstavby líbyjského vojenského priemyslu.¹⁰

Ohľadne poslednej otázky s plk. Dakhilom bolo dohodnuté, že do 20. júna 1980 bude uzatvorený spomínaný kontrakt na spracovanie projektu závodu pre generálne opravy lietadiel L-39. Kontrakt bol skutočne podpísaný v Tripolise 22. júna 1980 (projekt APRO – Aeronautical Project). Rokovalo sa aj o projekte pre závod na výrobu náhradných dielov pre tank T-55, ktorý bol dohodnutý už v marci 1980. Plk. Dakhil sa v tejto súvislosti zaviazal odovzdať čs. strane stavenisko pre výstavbu závodu, keďže v predchádzajúcom období táto požiadavka nebola pre komplikácie na líbyjskej strane vyriešená.¹¹

V priebehu októbra 1980 prebehlo medziministerské pripomienkové konanie k líbyjským požiadavkám a následne 18. februára 1981 boli požiadavky v modifikovanej podobe schválené Predsedníctvom vlády ČSSR. 13. marca 1981 ich schválilo aj Predsedníctvo ÚV KSČ.¹² Pre ČSLA z tohto projektu vyplynuli nasledujúce úlohy:

- Poskytovať pomoc hlavnému dodávateľovi pri zriadení leteckej opravovne vojskového typu pre L-39 v Tripolise spracovaním opravárenskej dokumentácie, dodávkami vybraného zariadenia a zabezpečovaním vlastnej opravárenskej činnosti, a to vyslaním 100 odborníkov v špecializáciách nenahraditeľných civilným sektorom. Tito špecialisti mali zaistiť prevádzku opráv priamo v Líbyi dovtedy, kým bude z ČSSR dodaný a do prevádzky uvedený definitívny opravárenský závod, čo sa predpokladalo v roku 1986.

- Zaisťiť preškolenie 20 pilotov-absolventov strednej leteckej školy v Tripolise na lietadlá MIG-21 v roku 1981 v ČSSR a ukončiť výcvik líbyjských pilotov vo Vysokéj vojenskej leteckej škole (VVLŠ) SNP Košice na lietadlách MIG-21 (išlo o 36 poslucháčov).

⁹ Ešte pred rokováním delegácie líbyjská strana tiež nastolila ďalšie požiadavky na doplnenie programu štúdia líbyjských pilotov v ČSSR o výcvik na lietadlách MIG-21 a preškolenie určitého počtu líbyjských poslucháčov odboru leteckej navigácie za pilotov na lietadlá Aero L – 29 (Delfin), Aero L-39 (Albatros), prípadne MIG 21. Po odjazde delegácie líbyjská strana dodatočne požiadala o preškolenie v ČSSR 100 líbyjských pilotov -kadetov, absolventov 3-ročnej pilotnej školy v meste Sebha na lietadlá L – 39. Išlo o školu, kde ako inštruktori pôsobili talianski špecialisti.

¹⁰ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM, šk. 29, č.j. 10079/92-80, zpráva o výsledcích jednání s vojenskou delegací Libye o dalších požadavcích ve speciální oblasti.

¹¹ Tamže.

¹² Národní archiv (NA) Praha, f. KSČ-Ústřední výbor 1945 – 1989, Praha – předsednictvo 1981 – 1986, zväzok 163/81, č.j. P 9843, usnesení 163. schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 13. 3. 1981, zpráva o výsledcích jednání s vojenskou delegací Libye o dalších požadavcích ve speciální oblasti.

Aby sa tieto požiadavky mohli realizovať, musel byť zvýšený počet pedagogického zboru vo VVLŠ a Vojenskom leteckom učilišti (VLU) v Prešove o 205 osôb nad limity počtov pracovných síl federálneho ministerstva národnej obrany (F MNO). Na preškolenie líbyjských pilotov sa mal zaistiť nákup 5 kusov cvičných lietadiel MIG- 21 UM zo ZSSR, a to v rokoch 1980 – 1981. Náklady s tým spojené sa mali zhodnotiť úhradou líbyjskej strany za výcvik, navyše vo voľnej mene. Pôvodná požiadavka na 30 – 40 pilotov sa nemohla realizovať vzhľadom na nedostatok kádrových a materiálnych prostriedkov.

- Uvoľniť 1 kus 152 mm samohybnej kanónovej húfnice DANA ako vzorku k vývozu do Líbye včítane 200 kusov munície. V nasledujúcom období malo byť pre Líbyu vyčlenených 43 kusov húfnice, zvyšných 37 malo dostať Poľsko.

- Čo sa týka žiadosti na dodávku náhradných dielov pre BVP-1, tá bola záväzná na základe kontraktu z marca 1980 na dodávku 600 kusov týchto vozidiel. Náhradné diely mali byť dodané v rokoch 1981 – 1984. Z uvedeného kontraktu vyplýval aj záväzok zabezpečiť v spolupráci s federálnym ministerstvom všeobecného strojárstva výrobu vybraných učebných pomôcok pre výcvik na bojovom vozidle pechoty BVP – 1.

Aby sa mohli splniť tieto úlohy, mal sa zvýšiť celkový počet pracovníkov ČSLA o 305 osôb nad stanovené počty.¹³

Čo sa týka požiadavky generálnych opráv dodaných lietadiel L-39, tá sa síce schválila v určitej modifikovanej podobe, doriešila sa však až v máji 1981, keď sa získal súhlas líbyjskej strany. Do Líbye za týmto účelom vycestovala delegácia, ktorá dohodla, že generálne opravy prvých štyroch drakov (pôvodne boli schválené dve) lietadiel budú prevedené v ČSSR. Ďalšie opravy drakov sa mali prevádzať v Líbyi až do skončenia výstavby definitívnej leteckej opravovne podľa čs. ponuky v roku 1986. Na prevádzanie generálnych opráv mali Líbyjci poskytnúť priestory, ktoré boli na odporúčenie čs. strany dozariadované pre typ L-39. Generálne opravy prístrojov a agregátov sa mali zatiaľ prevádzať v ČSSR. Generálne opravy motorov mala mať na starosti čs. strana a previesť ich mala u sovietskeho výrobcu, neskôr v čs. opravovniach. Čs. strana mala zaistiť v ČSSR vyškolenie dohodnutého počtu líbyjských odborníkov pre prevedenie generálnych opráv L-39. Činnosť provizórnej opravovne v Líbyi sa mala začať najneskôr 1. januára 1982. Overovacia generálna oprava jedného lietadla mala prebehnúť už 1. júla 1981.

Na realizáciu tejto úlohy federálne ministerstvo zahraničného obchodu (F MZO) určilo Letecké opravovne Trenčín, ktoré mali byť nositeľom technológie a gestorom prevádzania generálnych opráv. Mali zaistiť spracovanie technologického projektu, spracovanie a dodávku opravárenskej, technickej a technologickej dokumentácie v anglickom jazyku, zabezpečiť výrobu a dodávku špeciálneho zariadenia, vytvoriť podmienky pre urýchlenie generálnych opráv motorov a vyslať požadovaných špecialistov do Líbye a vyškoliť 30 líbyjských príslušníkov v ČSSR.¹⁴ Prví líbyjskí leteckí opravári boli v Trenčíne vyškolení už v roku 1981.

V auguste 1980 bol uzavretý kontrakt na dodávku 48 lietadiel L-39, ktoré líbyjská strana požadovala počas Džúrovej návštevy vo februári. Hodnota kontraktu bola vyčíslená na

¹³ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM - 1980, šk. 31, informačná správa pre ministra NO zo 6. 11. 1980 s podkladmi o technickej pomoci a dodávkach vojenskej techniky do Líbye; šk. 29, č.j. 010079/92-80, zpráva o výsledcích jednání s vojenskou delegací Libie o dalších požadavcích ve speciální oblasti.

¹⁴ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM, šk. 29, č.j. 10079/92-80., zpráva o výsledcích jednání s vojenskou delegací Libie o dalších požadavcích ve speciální oblasti.

približne 55 miliónov USD. Čs. strana oficiálne súhlasila s týmto kontraktom aj na základe dobrých výcvikových výsledkov, ktoré boli dosiahnuté na týchto lietadlách za pomoci čs. vojenského pilotného a technického personálu. Počet lietadiel tohto typu kontrahovaných pre Líbyu od roku 1978 tak stúpol už na číslo 120.¹⁵ V septembri 1980 pri príležitosti návštevy čs. delegácie v Tripolise, vedenej podpredsedom vlády J. Šimonom, na oslavách 11. výročia líbyjskej revolúcie¹⁶, predložila líbyjská strana požiadavku na ďalších 60 kusov lietadiel L-39 v hodnote 151 miliónov nemeckých mariek a súvisiacu technickú pomoc. Tá predstavovala vyslanie 270 čs. vojenských leteckých odborníkov, z toho 43 pilotov – inštruktorov. Minister národnej obrany s touto požiadavkou súhlasil 29. septembra 1980 a odsúhlasilo ju aj Predsedníctvo ÚV KSČ. Kontrakt bol nakoniec podpísaný dňa 30. októbra 1980 na rokovaní námestníka ministra zahraničného obchodu ČSSR F. Langeru v Líbyi. Lietadlá mali byť dodané v rokoch 1981 – 1983. Hodnota kontraktu predstavovala 1, 2 miliardy Kčs. Rozloženie dodávok lietadiel malo umožniť i postupné vysielanie čs. leteckých odborníkov. Prvá skupina mala do Líbye vycestovať v júni 1981 – 12 pilotov a 70 technikov, ďalšia s rovnakým počtom a zložením v októbri 1981 a posledná v roku 1982 – 19 pilotov, 87 technikov. Vzhľadom na nedostatok odborníkov mohli byť medzi uchádzačmi aj príslušníci čs. vojenského letectva so zrušeným členstvom v KSČ. Pozemní špecialisti letectva mohli byť získaní z radov vojakov v základnej službe i v zálohe.¹⁷

Čo sa týka žiadosti líbyjskej strany ohľadne 122 mm munície pre raketomet GRAD, tá predpokladala najskôr naplánovanie zvýšenia jej výroby aspoň o 50-tisíc kusov ročne. Až potom bolo možné prihliadnuť na líbyjské požiadavky. Čo sa týka čs. účasti na modernizácii tanku T-55, ktorých bolo do mája 1980 do Líbye dodaných už 1 515 kusov, líbyjská strana už počas májovej návštevy vyjadrila ochotu podieľať sa finančne na tomto projekte. Obidve strany sa vtedy dohodli na zvolaní spoločnej skupiny čs. a líbyjských odborníkov do konca roka 1980, ktorá by modifikovala možnosti spolupráce. Vývoj predpokladaných modernizačných prvkov tanku však nebol v tom čase dokončený, a preto čs. strana nemohla prijať žiadne záväzky vyplývajúce zo vzájomnej spolupráce.¹⁸

Uvedený kontrakt bol pre ČSSR významný ako z hľadiska politického, tak najmä z hľadiska ekonomického, keďže predstavoval prínos približne 250 miliónov USD platených v hotovosti vo voľne zmeniteľnej mene za výhodných cien.

Nie všetky líbyjské požiadavky sa teda hneď realizovali. Na druhej strane v dostupných materiáloch sa nikde nespomínajú líbyjské požiadavky na dodávku plastickej priemyselnej trhaviny Semtex čs. výroby. Avšak podľa oficiálnych dokumentov čs. strany z roku 1989, ktoré boli vypracované v súvislosti s vyšetrovaním havárie lietadla Pan Am nad škótskym mestečkom Lockerbie (a obvinením Líbye z podpory tohto teroristického útoku), dostala

¹⁵ V rokoch 1978 – 79 bolo do Líbye za relatívne výhodných platobných podmienok dodaných 72 lietadiel typu L-39 v hodnote približne 65 miliónov USD.

¹⁶ V rámci osláv bolo vyradených prvých 520 líbyjských absolventov trojročnej leteckej školy v Tripolise vedenej čs. odborníkmi. Z uvedeného počtu bolo vyradených 113 pilotov L-39, 13 leteckých dispečerov a 394 príslušníkov inžinierskej leteckej služby. V strednej leteckej škole sa ďalej pripravovalo 873 líbyjských leteckých odborníkov, z toho 284 pilotov lietadiel L-39.

¹⁷ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM, šk. 31, podklady k informačnej správe pre ministra Džúra zo 6. 11. 1980.

¹⁸ NA Praha, f. KSČ-Ústřední výbor 1945 – 1989, Praha – predsedníctvo 1981 – 1986, zväzok P 163/81, č.j. 010346/81, zpráva o výsledcích jednání s vojenskou delegací Libye o dalších požadavcích ve speciální oblasti.

Líbya práve v roku 1980 200 ton. Išlo pritom o druhú a zároveň poslednú dodávku tejto trhaviny (prvú Líbya dostala v roku 1977 v objeme 100 t).¹⁹

17. januára 1980 bola v Tripolise uzavretá Dohoda medzi ČSSR a Líbyou o poskytovaní technickej pomoci. Na jej základe požiadala v júni 1981 Správa vojenských nákupov líbyjských ozbrojených síl čs. stranu o pomoc pri dobudovaní Vojenskej technickej strednej školy (pozemných druhov vojsk) v Tripolise. Na základe dohody medzi ministrom zahraničného obchodu Bohumilom Urbanom a ministrom národnej obrany armádnym generálom Dzúrom z júla 1981 bola na vyjasnenie tejto požiadavky v auguste 1981 do Líbye vyslaná pracovná skupina odborníkov ČSĽA a FMZO – Hlavnej technickej správy (HTS).²⁰ Počas rokovania boli líbyjské požiadavky konkretizované a ich rozsah upresnený.²¹

Čs. strana bola oboznámená s charakterom školy, ktorá bola trojročná a určená pre technický výcvik líbyjských poddôstojníkov pozemných druhov vojsk. Od čs. strany sa očakávalo prevzatie výučby všeobecnotechnických predmetov, výučby 12 špecializácií v 2. ročníku školy, počínajúc školským rokom 1981/1982 v rozsahu 1 000 hodín, tiež výučby v odboroch technických a vojenských sekcií 3. ročníka školy, počínajúc školským rokom 1982/1983 v rozsahu 1 000 hodín v každom odbore. Rovnako ako v prípade Strednej leteckej školy v Tripolise, mala čs. strana prevziať tiež organizáciu, riadenie a zabezpečenie výučby v 2. a 3. ročníku školy. Rovnako zodpovednosť za zabezpečenie úplnej plánovacej dokumentácie, učebných textov v angličtine vo všetkých technických predmetoch a špecializáciách oboch uvedených odboroch, zabezpečenie učebných pomôcok a učební pre výučbu vo vojenských špecializáciách v 3. ročníku. Na zabezpečenie výučby v 2. ročníku školy v školskom roku 1981/1982 sa mala pripraviť skupina 85 čs. odborníkov (17 učiteľov, 49 majstrov odborného výcviku a inštruktorov a 19 tlmočníkov z angličtiny). Ďalších 37 osôb malo byť vyslaných na riadenie školy a zabezpečenie pracovných podmienok. Spolu teda bolo treba do Líbye vyslať 122 čs. odborníkov, z toho 60 z rezortu obrany.²² Výučbu všeobecne technických predmetov mala zabezpečiť civilná sféra. Na zabezpečenie výučby v školskom roku 1982/1983 (približne 1 000 kadetov v 2. ročníku a 500 kadetov v 3. ročníku) malo podľa dohody na škole pôsobiť spolu 365 čs. odborníkov, z toho 213 z rezortu FMNO. Plné kapacity mala škola dosiahnuť v školskom roku 1983/1984, keď na zabezpečenie výučby približne 2 000 kadetov malo v nej pôsobiť spolu 539 čs. peda-

¹⁹ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – Správa zahraničných vzťahov (SZV) – 1989, šk. 2 (taj.), č.j. 002418, cesta NGŠ ČSĽA – 1. ZMNO do Líbye. Kontrakt bol uzavretý 25. 1. 1980 v Prahe. VÚA – SA MO Praha, f. MNO – OZS – 1980, šk. 2, k č.j. 0431/14, najnovější údaje o čs.-líbyjské spolupráci ve speciální oblasti.

²⁰ V liste Urbanovi z 22. 7. 1981 Dzúr navrhoval do Líbye vyslať 2 – 3 vojenských špecialistov, ktorí by boli zaradení do pracovnej skupiny HTS ku konzultáciám a spracovaniu podkladu pre rozhodnutie, či a v akom rozsahu je možná čs. účasť pri dobudovaní a rozbehnutí školy. Nakoniec boli do nej zaradené tri osoby. V Líbyi táto skupina rokovala v dňoch 6.-19. 8. VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1981, šk. 30, č.j. 062218-84, list Dzúra Urbanovi z 22. 7. 1981; č.j. 062610-84, list Dzúra Urbanovi z 8. 9. 1981.

²¹ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1981, šk. 27, č.j. 62821/84, informačná správa pre ministra Dzúra z 5. 10. 1981; f. MNO 1981, šk. 30, č.j. 62610-84, list Dzúra Urbanovi zo 7. 7. 1981.

²² Z toho malo ísť o 17 učiteľov (6 z ČSĽA), 49 inštruktorov (17 z ČSĽA) a 19 tlmočníkov (6 z ČSĽA), z funkcionárov malo ísť o 5 poradcov pri velení školy (4 z ČSĽA), 6 príslušníkov školskej skupiny (4 z ČSĽA), 7 členov skupiny pre modernizáciu a materiálno-technické zabezpečenie výučby (z toho 5 z ČSĽA), 11 príslušníkov tylovej zabezpečovacej zložky (všetci z ČSĽA), 8 tlmočníkov (7 z ČSĽA).

gogických a technických odborníkov (včítane tlmočníkov), z toho z rezortu FMNO 331 osôb (118 učiteľov teoretickej výučby, 130 inštruktorov – majstrov odborného výcviku, 45 tlmočníkov a 38 odborníkov na zabezpečenie chodu školy). Čs. odborníci mali byť na pôsobenie na škole vysielaní najmenej na obdobie dvoch rokov. Na uchádzačov mali byť okrem vlastnej odbornosti kladené požiadavky v zmysle ich „politickéj vyspelosti“, ale aj fyzickej zdatnosti, keďže prácu mali vykonávať za klimaticky problematických podmienok. Na druhej strane čs. odborníkom malo byť v zmysle Dohody o poskytnutí technickej pomoci z roku 1980 zaistené zodpovedajúce ubytovanie a umožnený i dlhodobý pobyt rodinných príslušníkov.²³

O výsledkoch rokovania v Líbyi bol minister národnej obrany informovaný 2. septembra 1981, pričom súhlasil s účasťou pracovníkov ČSĽA na príprave materiálu pre Predsedníctvo vlády ČSSR.²⁴ Dzur zároveň súhlasil s predbežným výberom vhodných príslušníkov ČSĽA v počte približne 60 osôb na zabezpečenie organizácie a výučby v školskom roku 1981/1982.²⁵ Líbyjské požiadavky boli následne urýchlene zhrnuté v správe F MZO, ktorú v septembri 1981 prerokovali na jednotlivých ministerstvách a následne mala byť pripravená na rokovanie Predsedníctva vlády ČSSR. Podľa tohto návrhu samotné riadenie celej akcie malo prevziať F MNO. Zapojené do nej mali byť F MZO, všeobecného strojárstva, hutníctva a ťažkého strojárstva a elektrotechnického priemyslu, ako aj podpredsedovia vlády ČSSR J. Korčák a P. Colotka. Minister obrany mal predovšetkým na starosti zabezpečenie výberu odborníkov z ČSĽA na organizáciu výučby na škole, ale tiež sa mal postarať o vysielanie čs. odborníkov vybraných v civilnom sektore. O materiálne zabezpečenie výučby sa mala postarať Zbrojovka Brno. Generálnym projektantom celej akcie mal byť podľa pôvodného návrhu Vojenský projektový ústav Praha.

Rokovanie o pripomienkach k návrhu prebehlo 29. septembra. Negatívne sa k nemu postavilo len Federálne Ministerstvo všeobecného strojárstva (F MVS), ktoré nechcelo prevziať funkciu generálneho dodávateľa tak pre výber a prípravu odborníkov z civilných rezortov, ako aj pre dodávky učebných pomôcok. Ministerstvo pritom navrhlo, aby akciu v plnom rozsahu zabezpečovalo F MNO, ktoré to však odmietlo, keďže výber a prípravu civilných odborníkov chceli prenechať civilnému rezortu. Uvoľnenie vojenských odborníkov, naopak, podmienili zvýšením pracovníkov ČSĽA do 400 osôb. Materiálne zabezpečenie výučby vo vojenských špecializáciách zástupcovia F MNO podmienili spoluprácou s F MVS, ktoré malo byť hlavným dodávateľom.²⁶ Pripomienky svojho rezortu minister Dzur zaslal ministrovi zahraničného obchodu 8. októbra 1981.²⁷

Väčšina pripomienok F MNO bola akceptovaná. Čo sa týka výberu odborníkov a činnosti s tým spojených, táto úloha zostala v kompetencii F MVS a Zbrojovky Brno (organizačné zabezpečenie ich vyslania do Líbye, pracovno-právnu a platovú agendu s tým spätú však malo mať na starosti F MNO).

²³ VÚA – SA MO Praha, MNO – KM – 1981, šk. 27, príloha k č.j. 15536, zpráva k požadavku líbyjských ozbrojených síl o poskytnutí technickej pomoci při zabezpečení výuky na Vojenské technické střední škole v Tripolise.

²⁴ Tamže, č.j. 62821/84, informačná správa pre ministra Dzúra z 5. 10. 1981.

²⁵ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1981, šk. 30, č.j. 62610-84, kancelária ministra pre náč. gen. štábu ČSĽA z 8. 9. 1981.

²⁶ Tamže.

²⁷ Tamže, č.j. 62962-84, list Dzur Urbanovi z 8. 10. 1981 aj s pripomienkami.

Akceptovaná bola aj požiadavka MNO ohľadne spôsobu materiálneho zabezpečenia výučby vo vojenských špecializáciách, tiež požiadavka na zvýšenie počtu pracovníkov ČSLA. Vzhľadom na rozsah celej akcie však MNO bolo poverené jej celkovým riadením. Súhrnné náklady za činnosť čs. odborníkov v uvedenej škole, ktoré mala líbyjská strana čs. partnerovi uhradiť, boli nasledujúce:

V školskom roku 1981/1982	pri počte 122 osôb – 2 milióny 100-tisíc USD.
V školskom roku 1982/1983	pri počte 365 osôb – 7 miliónov 800-tisíc USD.
V školskom roku 1983/1984	pri počte 539 osôb – 11 miliónov 600-tisíc USD.

Dovedna išlo o sumu 280 miliónov Kčs.²⁸

Účasť na zabezpečovaní výučby na technickej škole v Líbyi napokon Predsedníctvo vlády prerokovalo na svojom zasadnutí dňa 10. decembra 1981 a schválilo uznesením č. 210/1981. Nasledujúci deň jeho rozhodnutie odobrilo aj Predsedníctvo ÚV KSČ. V stanovisku k materiálom z 9. decembra, ktoré Predsedníctvo ÚV KSČ dostalo na stôl, sa pritom konštatovalo, že zaistenie výcviku nie je len pomocou pre Líbyu, ale je pre ČSSR tiež ekonomicky výhodnou záležitosťou. Na plnení úloh sa mali podieľať tak F MNO, ako aj civilné rezorty. Hlavným dodávateľom sa stala Zbrojovka Brno – Zetor Brno. Riadiacu a koordináčnu činnosť, ako i materiálne zabezpečenie všetkých expertov, malo na starosti F MNO. Celý projekt sa však skomplikoval, keďže sa nedohodlo s líbyjskou stranou na realizácii materiálových dodávok pre vybudovanie učebne výcvikovej základne školy. Z toho dôvodu sa nemohla začať výučba vo vojenskej časti v predpokladanom rozsahu. To ovplyvnilo aj potrebu čs. odborníkov. V priebehu roka 1982 na škole pôsobilo 262 čs. odborníkov, ktorí zabezpečovali výučbu 779 poslucháčov. Postupne mali prevziať aj výučbu ďalších 205 poslucháčov, ktorých dovtedy v 2. ročníku školila líbyjská strana. Zložitou otázkou naďalej zostávalo zabezpečenie ubytovania pre rodiny čs. odborníkov.²⁹

V predmetnom období pokračovala tiež technická pomoc formou výučby a výcviku v Strednej leteckej škole v Tripolise, ktorá sa realizovala už od roku 1978. Škola bola organizovaná na teoretickú časť a dva letecké školské pluky. Plnenie úloh zabezpečovalo 618 čs. leteckých odborníkov. Pretože úroveň leteckého výcviku na lietadlách L-39 najvyšší líbyjskí predstavitelia hodnotili vysoko, bol v roku 1981 podpísaný nový kontrakt na pokračovanie čs. technickej pomoci v leteckej oblasti počas ďalších troch rokov (1981 – 1984) s rozšírením výcviku o tretí letecký školský pluk. Líbyjská strana predpokladala vycvičiť, počínajúc rokom 1981, každoročne 90 – 120 pilotov a 240 – 280 leteckých technikov na lietadlách L-39. S rozširovaním výcviku mal rásť podľa dohodnutého kontraktu i počet čs. odborníkov až na 925 osôb. Líbyjskej strane sa však nepodaril dosiahnuť plánovaný počet poslucháčov, požiadala preto v roku 1983 o úpravu počtu čs. odborníkov na 822 osôb.³⁰ Dovedna v roku 1981 pôsobilo v Líbyi podľa oficiálnych čs. štatistík 760 čs. vojenských odborníkov a o rok neskôr už 889. Ich riadením bola naďalej poverená skupina pre koordi-

²⁸ NA Praha, f. KSČ-Ústřední výbor 1945 – 1989, Praha – předsednictvo 1981 – 1986, zväzok 27/81, č.j. 013396/81, zpráva k požadavku líbyjských ozbrojených síl o poskytnutí technické pomoci při zabezpečení výuky na Vojenské technické střední škole v Tripolisu a při jejím dobudování formou vyslání čs. odborníků.

²⁹ VÚA- SA MO Praha, f. MNO – KM – 1982, šk. 2, sign. 011/15, spolupráca ČSSR s Líbyou v špeciálnej oblasti.

³⁰ VÚA-SA MO Praha, f. MNO – KM – 1983, šk. 6, č.j. 0800, oficiálna priateľská návšteva hlavného veliteľa ozbrojených síl Líbyjskej arabskej ľudovej socialistickej džamáhirie v ČSSR, s. 9.

náciu a zabezpečenie činnosti čs. odborníkov, ktorá pôsobila priamo v Líbyi. Od decembra 1979 do októbra 1981 stál na jej čele genmjr. Andrej Faglic.³¹

Okrem vlastného školstva mala líbyjská strana stále väčšie požiadavky aj na školenie vlastných príslušníkov ozbrojených síl vo vojenských školách v ČSSR. Počas vyššie spomínanej návštevy námestníka F MZO F. Langeru v Tripolise koncom októbra 1980, odovzdala líbyjská strana prostredníctvom neho čs. strane ďalšiu požiadavku na školenie 683 vlastných príslušníkov na vysokých, na stredných technických školách v ČSSR. Požiadavka obsahovala školenie 120 pilotov, 300 študentov tankovej špecializácie, 173 poslucháčov delostreleckých odborností, 40 v tylových špecializáciách a 50 vo vojenskej administratíve.³² Svoju pôvodnú žiadosť líbyjská strana neskôr ešte spresnila. Celou záležitosťou sa zaoberalo F MZO, ktoré vypracovalo vlastnú predstavu zaslanú dňa 10. júna 1981 na posúdenie ministrovi národnej obrany. V tejto súvislosti sa už kalkulovalo s prijatím približne 500 študentov na úplné vysokoškolské štúdium na čs. vojenských školách (z toho 150 pilotov) postupne v jednotlivých rokoch 1981 – 1985, zároveň s prijatím približne 240 dôstojníkov a 40 poddôstojníkov na špeciálny výcvik na čs. vojenských školách v 9 odbornostiach pozemných vojsk, s nástupom v rokoch 1981 a 1982.³³ Minister národnej obrany armádny generál Martin Dzúr vo svojej odpovedi z 22. júla 1981 svojho rezortného kolegu na F MZO Bohumila Urbana informoval, že väčšinu uvedených požiadaviek možno realizovať postupným prijímaním poslucháčov na štúdium vo Vojenskej akadémii Antonína Zápotockého (VAAZ) v Brne. Táto vysoká škola mohla postupne pripraviť dovedna 530 príslušníkov líbyjskej armády. Dzúr v tejto súvislosti navrhoval zabezpečiť cestou F MZO 60 rodinných bytov pre líbyjských dôstojníkov v druhom štvrtroku 1982 v Brne a okrem toho zabezpečiť ubytovanie a stravovanie pre 300 líbyjských poslucháčov, ktoré nie je možné zabezpečiť z prostriedkov F MNO. Tiež bolo treba realizovať niektoré rekonštrukčné práce na Zahraničnej fakulte VAAZ v Brne. Na VVLŠ SNP v Košiciach vedel Dzúr garantovať iba výcvik pre 25 líbyjských pilotov, a to jednorazovo s nástupom do kurzu jazykovej prípravy v januári 1982 a začatím výcviku v januári 1983.³⁴

Pokračovala tiež pomoc vo forme dodávok špeciálneho materiálu do Líbye. Tá sa dovtedy realizovala prevažne z čs. priemyslu. V roku 1981 Líbya požiadala o dodávku 100 kusov 122 mm raketometov GRAD. Vo februári 1983 bol podpísaný kontrakt na dodávku 50 kusov, ktoré mali byť dodané ešte v tom roku. Zvyšných 50 kusov sa predpokladalo dodať v roku 1984, aj keď líbyjská strana uvažovala o tom, že v rokoch 1985 – 1989 by prijala dodávky po 10 kusoch ročne. F MZO uvažovalo v prípade tohto líbyjského stanoviska ponúknuť 50 raketometov do Sýrie. V rokoch 1970 – 1982 predstavovali dodávky špeciálneho materiálu do Líbye spolu 1 mld. 116 miliónov US dolárov (14, 8 mld. Kčs).³⁵

³¹ VÚA-SA MO Praha, f. MNO – KM – 1982, šk. 2, sign. 011/15, č. j. 0066, návšteva ministra národnej obrany ČSSR s doprovodom v Mozambickej ľudovej republike, Angolskej ľudovej republike a socialistickej Etiópii; ŠTAIGL, J. a kol. *Generáli – slovenská vojenská generalita 1918 – 2009*. Bratislava 2009, s. 45; MASKALÍK, A. *Elita armády. Československá vojenská generalita 1918 – 1992*, v tlači.

³² VÚA- SA MO Praha, f. MNO – KM, šk. 31, podklady k informačnej správe pre ministra Dzúra zo 6. 11. 1980.

³³ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1981, šk. 30, č.j. 061877-84, informačná správa pre ministra Dzúra zo 16. 7. 1981.

³⁴ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1981, šk. 30, č.j. 062218-84, list Dzúra Urbanovi z 22. 7. 1981.

³⁵ Tamže, f. MNO – KM – 1983, šk. 6, č.j. 080072, oficiálna priateľská návšteva hlavného veliteľa ozbrojených síl Líbyjskej arabskej ľudovej socialistickej džamáhirie v ČSSR, s. 1, 3.

Rastúci rozvoj hospodárskej a, najmä, vojenskej spolupráce sa začiatkom 80. rokov prejavil aj v diplomatickej a politickej rovine. Je známe, že v 70. rokoch panovala v čs. vládných kruhoch voči Kaddáfího režimu pomerne veľká nedôvera. Líbyjská zahraničná politika bola považovaná za rizikóvu, najmä pre vyhrotený radikalizmus líbyjských predstaviteľov v názoroch na riešenie krízy na Blízkom východe, podporu terorizmu a pod. Ilúzie si čs. politici nerobili ani o „všelidovom charaktere moci“ v Líbyi, nehovoriac o ideologických rozdieloch medzi Líbyou a krajinami sovietskeho bloku. Napríklad v analýze vnútro-politickej situácie Kaddáfího režimu z mája 1980 8. teritoriálny odbor FMZO konštatoval, že „*represivní opatření libyjských složek proti opozičním elementům se nezastavují ani před státními hranicemi jiných států. V poslední době vypukla celá vlna teroristických akcí libyjců v zahraničí, zejména v USA a západní Evropě.*“ Zároveň sa tu otvorene konštatovalo, že „*plk. Kaddáfí využívá velkých finančních prostředků plynoucích z vývozu ropy k podpoře různých zahraničních odbojových a teroristických organizací*“.³⁶

Napriek uvedenému sa vzájomné vzťahy oboch krajín stále prehlbovali. V apríli 1981 sa dokonca líbyjská delegácia na čele s členom revolučného vedenia Abdasom Salámom Džalúdom zúčastnila XVI. zjazdu KSC. Naopak, od roku 1976 sa čs. vládna delegácia vedená podpredsedom vlády každoročne zúčastňovala osláv líbyjského štátneho sviatku – výročia revolúcie 1. septembra. Rozvíjali sa tiež styky medzi spoločenskými organizáciami.³⁷ Samozrejme, krajiny sovietskeho bloku naďalej nazerali na Kaddáfího režim a, najmä, na jeho zahraničnú politiku s výhradami, vnímali ho však čoraz viac ako dôležitého partnera a spojenca v otázke riešenia problémov na Blízkom východe (ekonomické hľadisko vzájomných vzťahov nevynímajúc). Potvrdením tejto charakteristiky bola aj Kaddáfího návšteva v ZSSR v apríli 1981. Dôkazom prehlbovania čs.-líbyjských vzťahov v zahraničnopolitickej, hospodárskej a špeciálnej oblasti bola aj bilaterálna výmena návštev na najvyššej úrovni. Generálny tajomník ÚV KSC a prezident ČSSR G. Husák navštívil Tripolis v dňoch 7. – 10. septembra 1981. Spreádzali ho viacerí členovia vlády, ako aj náčelník generálneho štábu genplk. Miloslav Blahník. Návšteva sa pritom odohrala len krátko po americko-líbyjskom vzdušnom konflikte v auguste 1981. Husákovu návštevu pritom Kaddáfí v tejto súvislosti propagandisticky využil, keď ju interpretoval ako prejav solidarity v čase, keď je Líbya vystavená „*ozbrojené agresii ze strany amerického imperialismu*“.³⁸ Súčasťou rokovania boli, samozrejme, aj otázky ďalšej vojenskej pomoci Líbyi. Jej predstavitelia pritom zdôrazňovali, že ČSSR malo v tejto sfére zaujímať druhé miesto hneď po ZSSR. Predstavitelia líbyjských ozbrojených síl pritom prejavili opätovný záujem o najmodernejšiu vojenskú techniku. Záujem Tripolisu síce čs. stranu z ekonomických dôvodov, pochopiteľne, potešil, jej výrobné, ako aj školiace kapacity však nezodpovedali rozsahu líbyjských požiadaviek.³⁹

³⁶ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – OZS – 1980, šk. 2, k č.j. 4390/17, informace 8. teritoriálního odboru FMZO k 20. 5. 1980.

³⁷ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1982, šk. 2, sign. 011/15, č. j. 0066, návštěva ministra národní obrany ČSSR s doprovodem v Mozambickéj ľudovej republike, Angolskej ľudovej republike a socialistickéj Etiópii.

³⁸ Blížšie pozri ZÍDEK, P. – SIEBER, K. *Československo a Blízky východ v letech 1948 – 1989*. Praha 2009, s. 211–212.

³⁹ NA Praha, f. KSC – Ústřední výbor 1945 – 1989 – předsednictvo 1981 – 1986, zväzok P 18/81, bod schôdze 1, zpráva o návštěve generálního tajemníka ÚV KSC a prezidenta ČSSR súdruha G. Husáka v Líbyi...

Ďalšiemu prehĺbeniu vzájomnej spolupráce, a to aj v špeciálnej oblasti, mala prispieť v poradí už druhá oficiálna návšteva M. Kaddáfího v Prahe, ktorá sa uskutočnila v dňoch 8. – 9. septembra 1982. Podľa čs. strany boli bezprostredným dôvodom návštevy líbyjského vodcu a jeho početného sprievodu v krajinách socialistického bloku (okrem ČSSR navštívil aj Poľsko, neúspešne však už skôr usiloval aj o návštevu ZSSR⁴⁰) jeho obavy zo zahraničnopolitického vývoja na Blízkom východe. Znepokojovala ho najmä zosilnená aktivita Izraela podporovaného USA, ktorý v tomto roku vojensky intervenoval v nepokojmi sa zmietajúcom Libanone, tiež tlak USA na Líbyu, ale aj neschopnosť získať na svoju stranu potrebný počet afrických krajín. Kaddáfího cieľom bolo získať podporu v radoch štátov socialistického bloku, ktorá podľa neho v súvislosti s vývojom v Libanone nebola dostačujúca. Sovietsky blok totiž nereflektoval na jeho výzvy na prijatie konkrétnych vojenských opatrení proti „izraelskej agresii“. Hlavná náplň jeho pobytu v ČSSR spočívala v intenzívnych rokovaní, ktoré prebiehali jednak v pléne za účasti oboch delegácií a expertov, jednak v oddelených rozhovoroch G. Husáka s Kaddáfím a v troch špecializovaných skupinách – politickej, hospodárskej a vojenskej. V tejto súvislosti chcel dohodnúť nové zmluvy na dodávky čo najväčšieho množstva zbraní, ktoré však nepotreboval len pre vlastnú potrebu, ale aj pre podporu ďalších arabských štátov, pričom sa nijako netajil vojenskou podporou Sýrie.

Líbyjský vodca už počas plenárneho zasadnutia v prvý deň návštevy označil intervenciu Izraela do Libanonu ako „imperialistický vlak smrti“. Podobný vývoj ako v Libanone predpovedal aj Sýrii a Jordánsku. S rozhorčením tiež poukázal na nejednotnosť arabského sveta, časť ktorého dokonca podporovala USA (Maroko, Sudán, Egypt), poskytnutím vojenských základní na svojom území. So znepokojením sledoval tiež vývoj v Iraku, Somálsku, Čade. Líbyjský vodca, naopak, označil aj krajiny, kde imperialistickému útoku odolali. Takto schematicky vnímal vývoj vo vojne zmietaťom Afganistane, kde podporoval sovietsku inváziu, ale aj v Poľsku, po nástupe gen. Jaruzelského a zákaze Solidarity. Na druhej strane ani tu sa nevyhol kritike ZSSR, ktorý podľa neho nevyužil všetky možnosti v súvislosti s vývojom v Libanone a poukázal aj na spochybňovanie pomoci socialistických krajín v boji proti imperializmu. Nepriamo tak na čs. stranu vyvíjal nátlak, aby zaujala jasné stanovisko a zaviazala sa na ďalší spoločný postup, a to aj v prípade ďalšej vojnovnej konfrontácie, ktorú v dôsledku vývoja na Blízkom východe predpokladal. Seba pritom chápal ako bojovníka za oslobodenie a zjednotenie arabského národa.⁴¹

Spoločné stanovisko malo byť zakotvené v zmluve o priateľstve a spolupráci medzi obidvoma krajinami. Zmluva podľa pôvodnej Kaddáfího predstavy mala byť prejavom povýšenia vzťahov medzi obidvoma krajinami „až na úroveň tesného strategického spojenectví“.⁴² Odzrkadľovala to v plnej miere snaha líbyjskej strany vložiť do zmluvy články

⁴⁰ Pôvodne mal Kaddáfí navštíviť aj Bulharskú ľudovú republiku, čo mu však nebolo umožnené, keďže jeho pobyt v tomto štáte by kolidoval s návštevou nigérijskej delegácie.

⁴¹ NA Praha, f. KSČ – Ústřední výbor 1945 – 1989 – předsednictvo 1981 – 1986, sv. 48/82, bod schůzky 7, záznam z oficiálních rokovaní generálního tajemníka ÚV KSČ a prezidenta G. Husáka s Kaddáfím z 8. 9. 1982 počas plenárneho zasadnutia, s. 1-6.

⁴² VÚA – SA MO Praha, MNO – 1982 – KM, šk. 2, č.j. 070066, zpráva o návštěvě vůdce libyjské revoluce Al-Fátih plukovníka M. Kaddáfího v Československé socialistické republice; NA Praha, f. KSČ – Ústřední výbor 1945 – 1989 – předsednictvo 1981 – 1986, sv. 48/82, bod schůzky 7, záznam z rokovaní ministra zahraničních věcí ČSSR s. Bohuslava Chňoupka s tajemníkem v byre pro zahraničné styky Abdal Atí Obejdím z 8. 9. 1982, s. 2.

„*týkajúce sa vojenskej spolupráce a záväzku vzájomnej pomoci v prípade agresie proti jednej zo strán*“. Čs. predstavitelia si, samozrejme, od podobných emotívnych vyhlásení líbyjského vodcu a príslušníkov jeho delegácie držali diplomaticky odstup. Minister zahraničných vecí ČSSR Bohuslav Chňoupek v tejto súvislosti v rozhovore s tajomníkom v byre pre zahraničné styky Líbye Abdal Atí Obejdím uviedol, že podobné záväzky vojenského charakteru ČSSR nemôže uzatvárať bez konzultácií krajín socialistického spoločenstva a nepovažoval to za vhodné ani z hľadiska medzinárodnopolitického. Túto ponuku, samozrejme, čs. predstavitelia nemohli v podmienkach studenej vojny a jadrového nebezpečenstva v žiadnom prípade akceptovať. Nehovoriac o tom, že čs. politici mali skúsenosti s nevyspytateľnosťou líbyjského vodcu, na ktorého vyhrotený radikalizmus v názoroch na riešenie krízy na Blízkom východe nazerali (podobne ako predstavitelia ostatných štátov socialistického bloku) s patričným nadhľadom.⁴³ Vzhľadom na ekonomickú a ideologickú prospernosť bilaterálnej spolupráce, však líbyjskú požiadavku nemohli otvorene odmietnuť. Svojim partnerom preto dali aspoň neurčitý prislúbnosť zistiť stanovisko spojencov ČSSR vo Varšavskej zmluve.⁴⁴ Možno pritom postrehnúť, že čs. štátnici nazerali na schopnosť svojich partnerov formulovať v širších súvislostiach vyvážené politické postoje s určitým skrytým dešpektom. Odzrkadľuje sa to už v samotnej odpovedi G. Husáka počas plenárneho zasadnutia, ktorý sa Kaddáfímu opatrne snažil vysvetliť širšie súvislosti spojené s krízou na Blízkom východe. Poukázal pritom na význam, ktorý ČSSR prikladala rastúcemu mierovému hnutiu, ktoré podľa neho získavalo čoraz väčšiu podporu aj v USA a na Západe, a to v súvislosti s neprestávajúcim nebezpečením hroziacim z možnosti vypuknutia jadrového konfliktu. Husák pritom zdôraznil, že v súvislosti s odsúdením Izraela za inváziu do Libanonu „*socialistické krajiny až na krajinú možnosť priameho zásahu urobili, čo bolo v ich silách*“.⁴⁵

Zmluvu nakoniec podpísali najvyšší predstavitelia štátu, za čs. stranu prezident G. Husák, za líbyjskú M. Kaddáfí na záver rokovaní na Pražskom hrade 9. septembra. Keďže táto zmluva mala byť bezprostrednou reakciou na intervenciu Izraela v Libanone a „*prirodzeným*“ prejavom vzájomnej solidarity v boji „*proti imperializmu, kolonializmu, neokolonializmu, sionizmu a rasizmu*“, dostalo sa jej aj veľkej mediálnej publicity. Na rozdiel od interných obchodných rokovaní, o ktorých sa bežný občan nemal ako dozvedieť.

Obidve strany sa v nej zaviazali upevňovať vzájomné priateľské vzťahy a všestrannú spoluprácu, ktorá mala vychádzať z rešpektovania zvrchovanosti, politickej nezávislosti a územnej nedotknuteľnosti. ČSSR v nej ocenila politiku Líbye zameranú na „*boj proti imperialismu, za osvobozenie národů, za upevnenie míru a spolupráci medzi štáty*“. Naopak,

⁴³ V podkladoch pre ministra národnej obrany v súvislosti s Kaddáfího návštevou sa píše: „*Přes určité výhrady především k občasným nepromyšleným voluntaristickým krokům Líbye, vyhocenému radikalismu v názorech na řešení krize na blízkem východě a nedomyšlenému úsilí o revizi charty OSN, pokládají socialistické státy Líbyi za důležitého partnera a spojence v této části světa.*“ VÚA – SA MO Praha, MNO – 1982 – KM, šk. 2, č.j. 0066, spolupráce ve speciální oblasti – zahraniční politika.

⁴⁴ NA Praha, f. KSČ – Ústřední výbor 1945 – 1989 – předsednictvo 1981 – 1986, zvázok P 48/82, bod schůdže 7, záznam z rokovaní ministra zahraničných vecí ČSSR s. Bohuslava Chňoupeka s tajomníkom v byre pre zahraničné styky Abdal Atí Obejdím z 8. 9. 1982, s. 2, 3.

⁴⁵ NA Praha, f. KSČ – Ústřední výbor 1945 – 1989 – předsednictvo 1981 – 1986, zvázok P 48/82, bod schůdže 7, záznam z oficiálnych rokovaní generálneho tajomníka ÚV KSČ a prezidenta G. Husáka s Kaddáfím z 8. 9. 1982 počas plenárneho zasadnutia, s. 2-3.

líbyjská strana vyzdvihovala zahraničnú politiku ČSSR „jako významný príspevok k zabezpečeniu míru“. Obidve zmluvné strany sa zaviazali vynaložiť všetko úsilie na zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti, na upevňovanie a rozvoj procesu uvoľňovania napätia, na ukončenie pretekov v zbrojení. Vyjadrili si tiež podporu v boji proti „agresívnej politike svetového imperialismu, za definitívne odstránenie kolonializmu, sionizmu a rasizmu“. V článku 8 sa obidve strany zaviazali, že nevstúpia do vojenských, alebo iných zväzkov a nezúčastnia sa žiadneho zoskupenia štátov ani žiadnych vojenských akcií namierených proti druhej strane. Zmluva sa uzatvárala na 10 rokov a jej platnosť mala byť automaticky predĺžovaná vždy o ďalších 10 rokov, pokiaľ nebude jednou zo strán vypovedaná v lehote 12 mesiacov pred uplynutím daného obdobia. Zmluva vstupovala do platnosti dňom výmeny ratifikačných listín, ktorá sa mala uskutočniť v Tripolise.⁴⁶

Zmluva mala teda deklaratívny a propagandistický charakter a obsahovala množstvo zaužívaných fráz o boji proti imperialismu. Možno konštatovať, že v uvedenom období dosiahli čs. líbyjské vzťahy svoj vrchol. Cieľom čs. strany pri rokovaní bolo upevnenie vzájomných vzťahov, najmä v hospodárskej oblasti a podpora „pokrokovej protiimperialistickej politiky“ Líbye. Spolupráca medzi ČSSR a Líbyou teda naďalej úspešne napredovala nielen v ekonomickej, ale aj v ideologickej rovine. Kaddáfího nekompromisný „antiimperializmus“ totiž bolo možné využiť v propagandistickej rovine pri proklamovaní oficiálnych stanovísk k vývoju na zahraničnopolitickej scéne (v zhode s postojom celého východného bloku), najmä na kritiku blízkovýchodnej politiky USA a Izraela.

Čo sa týka vzájomných rokovaní, sústredím sa, vzhľadom na predmet štúdie, len na rokovanie vojenských skupín. Rokovania o spolupráci vo vojenskej oblasti pritom boli pre líbyjskú stranu kľúčovou otázkou. M. Kaddáfí to jasne vyjadril už v rozhovore s G. Husákom. Kaddáfí teda požadoval ďalšie výrazné prehlásenie čs. vojenskej pomoci Líbyi. Tú postavil pateticky na úroveň štátu, ktorý vedie vojnu. Čs. prezident Husák mu v tejto súvislosti prisľúbil ochotu splniť v najväčšej možnej miere jeho požiadavky a informoval ho, že čs. vláda už prijala rozhodnutie zvýšiť počet svojich špecialistov v Líbyi. V otázkach výzbroje však upozornil, že čs. strana musí plniť svoje záväzky voči svojim partnerom vo Varšavskej zmluve.⁴⁷ Napriek svojej dôležitosti (a paradoxne práve preto) zostali rokovania o vojenskej spolupráci, ako už bolo v totalitnom čs. režime zvykom, pred verejnosťou utajené. Líbyjskú stranu pri rokovaní zastupovala 6-členná delegácia vojenských odborníkov na čele s plk. Muftahom Dakhilom (predseda organizácie vojenského priemyslu). Na čele čs. strany bol podľa očakávania František Langer – námestník ministra zahraničného obchodu. MNO zastupoval gen. Vojtech Srovnal – námestník náčelníka generálneho štábu ČSĽA. V čs. skupine boli okrem toho aj štyria zástupcovia Omnipolu.

Líbyjská strana predložila vtedy rozsiahle požiadavky ohľadne dodávok vojenskej techniky, vysielania čs. špecialistov do Líbye a zvýšenia počtu líbyjských poslucháčov v zariadeniach ČSĽA.⁴⁸ Tieto požiadavky sa v nasledujúcich mesiacoch ďalej spresňovali. Prispeli k tomu rokovania s hlavným veliteľom líbyjských ozbrojených síl brigádrom abú Bakrom Júnisom Džabirom 18. – 21. októbra 1982 v Prahe, kam pricestoval na pozvanie čs. ministra národnej obrany M. Džúra. Toho pritom líbyjský hosť ubezpečil, že „čs. straně dávají přednost při spolupráci ve speciální oblasti před ostatními státy Varšavské smlouvy“.⁴⁹

⁴⁶ Obrana lidu, 11. 9. 1982, s. 1, 2, „Pro upevnění vzájemných vztahů“.

⁴⁷ NA Praha, f. KSČ – Ústřední výbor 1945 – 1989 – předsednictvo 1981 – 1986, sv. 48/82, bod schůzky 7, záznam ze stretnutí Husák Kaddáfí 9. 9. 1982 na Pražském hrade.

⁴⁸ NA Praha, f. KSČ – Ústřední výbor 1945 – 1989 – předsednictvo 1981 – 1986, sv. 48/82, bod schůzky 7, memorandum o rokovaniach o vojenskej časti líbyjskej delegácie.

⁴⁹ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – OZS – 1982, šk. 4, č.j. 09150/26, záznam o pobyte delegace ozbrojených sil Líbye v ČSSR z 22. 10. 1982.

Výsledkom tak Kaddáfího, ako aj Džabirovej návštevy, ale aj ďalších rokovaní zo začiatku roku 1983, boli najmä ďalšie líbyjské požiadavky na dodávku vojenskej techniky. V tejto oblasti Líbyjci požadovali:

- ďalších 124 kusov 152 mm samohybných kanónových húfníc DANA – Líbyjci pôvodne ešte v roku 1980 žiadali 80 kusov, kontrakt bol urýchlene uzavretý počas návštevy brigádira Džabira v Prahe v októbri 1982.⁵⁰ Následne bolo vo februári 1983 kontrahovaných prvých 32 kusov, ktoré mali byť dodané v priebehu tohto roku. V priebehu ďalších rokovaní v roku 1982 bola pôvodná požiadavka zvýšená najskôr o ďalších 80 ks počas Kaddáfího návštevy, neskôr o ďalších 44 – spolu 124 ks. Dovedna teda líbyjská strana požadovala 204 ks. Čs. strana uvažovala o realizácii tejto požiadavky na roky 1985 – 1989 (spolu bez už kontrahovaných kusov 172).⁵¹
- 100 000 ks nábojov pre raketomet GRAD – išlo o pôvodnú požiadavku z roku 1980, opäť pertraktovanú počas Kaddáfího návštevy (Líbyjci dovedy nerozhodli o uzavretí kontraktu), ktorej realizácia bola podmienená zvýšením výroby, aby sa uspokojili vlastné čs. potreby. Vo februári 1983 bol podpísaný kontrakt na dodávku 36-tisíc ks raketometnej munície. Na žiadosť líbyjskej strany bol kontrakt zmenený a bola dohodnutá dodávka „iba“ na 24-tisíc ks munície v roku 1983. Zostávajúcich 12-tisíc kusov bola čs. strana schopná dodať v roku 1984. Čo sa týka ďalších 64-tisíc ks, ich dodávky sa predpokladali na roky 1985 – 1989 (v počte 12 800 ks ročne).⁵²
- 600 ks tankov T-72 – pôvodne líbyjská strana počas Kaddáfího návštevy žiadala 400 ks, túto požiadavku však neskôr zvýšila s tým, že tanky budú dodané od roku 1985 v počte 120 ks ročne. Líbya požadovala buď priame dodávky, alebo pomoc pri zavedení výroby tanku tohto typu na jej území. Na vývoz tankov T-72, ani na zavedenie ich výroby v Líbyi však čs. strana nemala súhlas majiteľa licencie, teda ZSSR. Vyžiadať si ho mala samotná líbyjská strana.⁵³
- 1 000 ks tankov T-55 – čs. strana túto požiadavku predloženú už počas Kaddáfího návštevy úplne vypustila, keďže sa ich výroba už skončila.⁵⁴
- 1 000 ks BVP – 1 – čs. strana nebola schopná realizovať túto požiadavku v plnom rozsahu, pričom v prvom polroku 1983 skončili dodávky týchto vozidiel podľa vyššie spomínaného kontraktu z roku 1980. Počas návštevy Džabira v Prahe v októbri 1982 bola čs. strana ochotná dodať „len“ 300 kusov do roku 1985.⁵⁵ Rokovania pokračovali v marci 1983 počas návštevy ministra národnej obrany armádneho ge-

⁵⁰ Tamže, s. 2.

⁵¹ VÚA SA MO Praha, f. MNO – KM – 1983, šk. 6, č.j. 080072, oficiálna priateľská návšteva hlavného veliteľa ozbrojených síl Líbyjskej arabskej ľudovej socialistickej džamáhirie v ČSSR, s. 2; NA Praha, f. KSČ – Ústřední výbor 1945 – 1989 – predsedníctvo 1981 – 1986, zväzok P 48/82, bod schôdze 7, memorandum o rokovaní vojenskej časti líbyjskej delegácie, s. 3.

⁵² VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1983, šk. 6, č.j. 080072, oficiálna priateľská návšteva hlavného veliteľa ozbrojených síl Líbyjskej arabskej ľudovej socialistickej džamáhirie v ČSSR, s. 3; NA Praha, f. KSČ – Ústřední výbor 1945 – 1989 – predsedníctvo 1981 – 1986, zväzok P 48/82, bod schôdze 7, memorandum o rokovaní vojenskej časti líbyjskej delegácie, s. 3.

⁵³ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1983, šk. 6, č.j. 080072, oficiálna priateľská návšteva hlavného veliteľa ozbrojených síl Líbyjskej arabskej ľudovej socialistickej džamáhirie v ČSSR, s. 3; NA Praha, f. KSČ – Ústřední výbor 1945-1989 – predsedníctvo 1981 – 1986, zväzok P 48/82, bod schôdze 7, memorandum o rokovaní vojenskej časti líbyjskej delegácie, s. 3, 4.

⁵⁴ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1982, šk. 2, sign. 11/15, návšteva ministra národnej obrany ČSSR s doprovodom v Mozambickej ľudovej republike, Angolskej ľudovej republike a socialistickej Etiópii; NA Praha, f. KSČ – Ústřední výbor 1945 – 1989 – predsedníctvo 1981 – 1986, zväzok P 48/82, bod schôdze 7, memorandum o rokovaní vojenskej časti líbyjskej delegácie, s. 4.

⁵⁵ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – OZS – 1982, šk. 4, č.j. 09150/26, záznam o pobytu delegácie ozbrojených síl Líbye v ČSSR z 22. 10. 1982.

nerála Dzúra v Tripolise. Líbya požiadala o dodanie ďalších 300 ks, s perspektívou dodania v rokoch 1985 – 1990. Začiatkom októbra 1983 Líbya požiadala o urýchlené dodanie 200 ks BVP – 1. MNO s touto požiadavkou súhlasilo. Uvoľnené mali byť zo zásob ČSLA.⁵⁶ Vzhľadom na ďalší vývoj čs.-líbyjských vzťahov však boli tieto požiadavky realizované len v zredukovanej podobe (porovnaj s tabuľkou č. 1).

- zvýšený počet lietadiel L-39 – MNO bolo ochotné uvoľniť 43 ks lietadiel L-39 z vlastných zásob, ešte na základe vyššie uvedeného kontraktu z októbra 1980. Do konca roku 1983 tak bolo do Líbye dodaných všetkých 180 lietadiel, kontrahovaných od roku 1978.⁵⁷
- 10 ks lietadiel L-410 (už kontrahované) – kontrakt bol podpísaný v decembri 1982, a to so zodpovedajúcim zariadením a pozemným vybavením. Líbyjské požiadavky boli uspokojené ešte v roku 1983.⁵⁸
- systém riadenia palby tanku T-55 KLADIVO – v protokole uzavretom 21. októbra 1982 súhlasila čs. strana s modernizáciou 1 500 tankov T-55 dodaných do Líbye. V marci 1983 bol podpísaný kontrakt na dodávky 10 súprav systému KLADIVO. Pri tejto príležitosti zvýšila Líbya svoje požiadavky na 1 900 súprav a požadovala ich dodávky od roku 1985 v počte 380 ks ročne. Napriek ukážke celého systému, realizovanú v septembri 1983 v Líbyi, nebola líbyjská strana spokojná s dosiahnutou úrovňou modernizácie a nebolo preto isté, či kontrakt v uvedenom rozsahu podpíše. Svoje výhrady voči modernizácii systému vyjadril v otvorenom liste z 24. októbra 1983 pre ministra Dzúra samotný brigádír Džabir a osobne ich predniesol aj o niekoľko dní neskôr počas svojej návštevy ČSSR.⁵⁹ Pôvodná požiadavka na dodanie 1 900 súprav sa nakoniec objavila v dohode z 26. novembra 1984.⁶⁰ Jej realizácia však pre pretrvávajúcu nespokojnosť líbyjskej strany, ale aj pre jej rastúce zadlženie voči ČSSR a prehlbujúcu sa neschopnosť plniť svoje finančné záväzky, zostávala otáznou. Dohodnutých desať súprav Líbya prevzala v roku 1984.⁶¹

Okrem uvedeného materiálu sa v predmetnom období do Líbye realizovali dodávky učebných pomôcok a učební pre Strednú technickú školu v Tripolise v hodnote 44, 2 miliónov Kčs. Okrem toho boli pripravované kontrakty na dodávky učebných pomôcok pre Strednú technickú školu a Vojenskú akadémiu v Tripolise. Hodnota týchto dodávok, ktoré mali byť realizované najmä z ČSLA, predstavovala 77, 3 miliónov Kčs.⁶²

⁵⁶ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1983, šk. 6, č.j. 080072, oficiálna priateľská návšteva hlavného veliteľa ozbrojených síl Líbyjskej arabskej ľudovej socialistickej džamáhírie v ČSSR, s. 3, 4; f. MNO – KM – 1982, šk. 2, sign. 11/15, návšteva ministra národnej obrany ČSSR s doprovodom v Mozambickej ľudovej republike, Angolskej ľudovej republike a socialistickej Etiópii.

⁵⁷ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1982, šk. 2, sign. 11/15, návšteva ministra národnej obrany ČSSR s doprovodom v Mozambickej ľudovej republike, Angolskej ľudovej republike a socialistickej Etiópii.

⁵⁸ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1983, šk. 6, č.j. 080072, oficiálna priateľská návšteva hlavného veliteľa ozbrojených síl Líbyjskej arabskej ľudovej socialistickej džamáhírie v ČSSR, s. 5; Podľa iného materiálu čs. strana plánovala uvoľniť až 23 ks lietadiel tohto typu. VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1982, šk. 2, sign. 11/15, návšteva ministra národnej obrany ČSSR s doprovodom v Mozambickej ľudovej republike, Angolskej ľudovej republike a socialistickej Etiópii.

⁵⁹ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – OZS – 1983, šk. 5, č.j. 01042, informačná správa pre Dzúra s prílohou z 25. 10. 1983; informačná správa pre Dzúra z 31. 10. 1983 s prílohami.

⁶⁰ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1983, šk. 6, č.j. 080072, oficiálna priateľská návšteva hlavného veliteľa ozbrojených síl Líbyjskej arabskej ľudovej socialistickej džamáhírie v ČSSR, s. 4, 5.

⁶¹ Tamže, f. MNO – KM – 1987, šk. 7, č.j. 030080, spolupráce s Líbyí ve speciální oblasti, s. 3, príloha č. 1.

⁶² Tamže, f. MNO – KM – 1983, šk. 6, č.j. 080072, oficiálna priateľská návšteva hlavného veliteľa ozbrojených síl Líbyjskej arabskej ľudovej socialistickej džamáhírie v ČSSR, s. 5.

Tabuľka č. 1⁶³

Vybrané položky vojenskej techniky dodané do Líbye v rokoch 1970 – 1986		
122 mm raketomet GRAD	268 ks	1977 – 1986
152 mm ShKH ⁶⁴ DANA	72 ks	1983 – 1986
7, 62 mm samopal vz. 58	20 000 ks	1981
122 mm náboj JROF pre raketomet GRAD	112 000 ks	1979 – 1986
obrný transportér OT – 62 TOPAS	100 ks	1970 – 1971
BVP – 1	666 ks	1980 – 1986
tank T – 55 vrátane aplikácií	1 435 ks	1971 – 1981
tankový motor V – 55	150 ks	1981 – 1984
motor UTD – 20 (pre BVP – 1)	95 ks	1981 – 1986
systém KLADIVO	10 súprav	1983 – 1984
lietadlo L-39 ZO	180 ks	1978 – 1983
lietadlo L – 410 UVP	19 ks	1983 – 1986
cvičná kabína TL-39	4 ks	1970 – 1980
trenažér NKTL 29/39	2 ks	1979

Líbyjská strana sa počas obidvoch návštev v ČSSR intenzívne opakovane zaujímala o pomoc pri výstavbe investičných celkov, pričom požadovala:

- vybudovanie formou na „kľúč“ 2 stredných leteckých škôl, 1 preškoľovacej leteckej základne a 1 leteckej akadémie a následnú technickú pomoc na zaistenie ich chodu. Čs. strana sa rozhodla pre Líbyjcov spracovať iba ideové štúdie.
- pokračovanie v projekčnej činnosti na výstavbu letiska pre závod na generálne opravy lietadiel L-39 (projekt APRO). Tento projekt Líbyjci požadovali doplniť o výstavbu leteckej strednej technickej školy a závodu na výrobu lietadiel L-410 a L-39 v priestore Temenhint, respektíve výrobu tých dielov oboch lietadiel, ktoré boli čs. výroby. Čs. strana mala pomôcť uzavrieť dohody s majiteľmi licencie ďalších dielov na ich výrobu v Líbyi. Čs. strana sa zaviazala vypracovať predbežné štúdie k týmto predmetom a následne uzavrieť kontrakty na projekty a dodávku a montáž zariadenia.⁶⁵ Čo sa týka pôvodnej opravovne lietadiel L-39, ktorej výstavba bola dohodnutá už v roku 1980, jej dočasná činnosť v provizórnych podmienkach sa začala v roku 1983.⁶⁶
- Projekciu a prevádzku opravovne 152 mm samohybných kanónových húfníc Dana. V prípade novej výstavby mal úlohu generálneho projektanta plniť opäť VPÚ.⁶⁷ Kontrakt však bol podpísaný až v roku 1986.⁶⁸

⁶³ Tamže, f. MNO – KM – 1987, šk. 7, č.j. 030080, spolupráce s Líbyi ve speciální oblasti, s. 1-3.

⁶⁴ Samohybná kanónová húfnica

⁶⁵ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1982, šk. 2, sign. 11/15, návšteva ministra národnej obrany ČSSR s doprovodom v Mozambickej ľudovej republike, Angolskej ľudovej republike a socialistickej Etiópii; NA Praha, f. KSČ – Ústřední výbor 1945-1989 – předsednictvo 1981 – 1986, zväzok P 48/82, bod schôdze 7, memorandum o rokovaní vojenskej časti líbyjskej delegácie, s. 4, 5.

⁶⁶ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1984, šk. 30, údaje o dosud poskytnuté pomoci ve speciální oblasti.

⁶⁷ Tamže, f. MNO – KM – 1982, šk. 2, sign. 11/15, návšteva ministra národnej obrany ČSSR s doprovodom v Mozambickej ľudovej republike, Angolskej ľudovej republike a socialistickej Etiópii; NA Praha, f. KSČ – Ústřední výbor 1945-1989 – předsednictvo 1981 – 1986, zväzok P 48/82, bod schôdze 7, memorandum o rokovaní vojenskej časti líbyjskej delegácie, s. 4, 5.

⁶⁸ Tamže, f. MNO – KM – 1987, šk. 7, č.j. 030080, spolupráce s Líbyi ve speciální oblasti, s. 7.

Líbyjská strana mala požiadavky aj v otázkach technickej pomoci v oblasti skvalitnenia výcviku. Išlo najmä o požiadavky ohľadne leteckého výcviku, čo predpokladalo uzavretie kontraktov ohľadne vyslania ďalších čs. leteckých inštruktorov do Líbye. Situáciu komplikoval fakt, že viaceré líbyjské požiadavky boli podmienené súhlasom sovietskej strany (napr. preškolenie pilotov z vrtuľníkov Mi-2 na vrtuľníky Mi-8 a Mi-24, prepádový výcvik 20 – 30 pilotov na lietadlách MIG–21 MF a MIG-23). Líbyjci mali nové požiadavky tiež ohľadne poskytnutia ďalšej technickej pomoci v ČSSR. V tejto súvislosti, okrem iného, požadovali tiež výrazné zvýšenie počtu poslucháčov formou kurzov a vysokoškolského štúdia. Táto otázka sa doriešila v roku 1983.⁶⁹

V priebehu roka 1983 sa niektoré líbyjské požiadavky ohľadne výstavby investičných celkov modifikovali. Líbyjská strana napokon žiadala postaviť len jednu strednú leteckú školu. Ostatné požiadavky, naopak, rozšírila. Požadovala tiež rekonštrukciu alebo výstavbu objektov na opravy 122 mm raketomet GRAD a výstavbu chemickovýbušného komplexu, výstavbu opravovne poľských vrtuľníkov Mi-2, závodu na výrobu protitankovej riadenej strely Maljutka a samostatnej strelnice pre túto zbraň, ktorú mali pôvodne budovať Poliáci. K uvedeným požiadavkám bolo prijaté uznesenie Predsedníctva vlády ČSSR č. 166 z 18. augusta 1983, v ktorom sa MNO uložilo zabezpečiť spracovanie projektových štúdií a prípravu učebnej dokumentácie.⁷⁰ V predmetnom období však žiadny kontrakt na projektovanie uvedených investičných celkov uzavretý nebol.

Začiatkom roka 1983 pôsobilo v Líbyi 1 218 čs. vojenských odborníkov, ktorí zaisťovali výučbu na Strednej leteckej škole, Vojenskej strednej technickej škole pozemného vojska, ale aj prevádzku a opravy tankovej a raketometnej techniky. Išlo pritom o pomerne veľký nárast, oproti predchádzajúcemu roku, keď tam pôsobilo 889 odborníkov.⁷¹ Opravy, ale aj úlohy spojené s údržbou, konzerváciou, uskladňovaním tankov a obrnených transportérov vykonávalo v tom čase 171 čs. tankových odborníkov v 4 lokalitách (Tadžura, Sirta, Bengházi a Tobruk). K ich úlohám patrilo aj odborné školenie nižších líbyjských špecialistov v krátkodobých kurzoch. V delostreleckých špecializáciách pracovalo v tom čase 15 čs. odborníkov v troch lokalitách (Tadžura, Sirta, Sebha). Zabezpečovali pritom výcvik obslúh raketometov, prevádzanie údržby a opráv delostreleckej techniky.⁷²

V rovnakom čase pôsobilo v Líbyi 770 čs. leteckých odborníkov v troch lokalitách:

1., Tripolis (Majtíga): štáb školy, teoretická časť a 1. letecký školský pluk

2., Sirta: 2. letecký školský pluk

3., El Watia (Okba): 3. letecký školský pluk. Činnosť tohto pluku nebola ešte rozvinutá podľa predpokladov, pretože líbyjská strana nebola schopná zabezpečiť leteckú prevádzku, pracovné a životné podmienky čs. odborníkov.⁷³

⁶⁹ Tamže, f. MNO – KM – 1982, šk. 2, sign. 11/15, návšteva ministra národnej obrany ČSSR s doprovodom v Mozambickej ľudovej republike, Angolskej ľudovej republike a socialistickej Etiópii.

⁷⁰ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1983, šk. 6, č.j. 080072, oficiálna priateľská návšteva hlavného veliteľa ozbrojených síl Líbyjskej arabskej ľudovej socialistickej džamáhírie v ČSSR, s. 15.

⁷¹ Tamže, f. MNO – KM – 1982, sign. 011/15, šk. 2, návšteva ministra národnej obrany ČSSR s doprovodom v Mozambickej ľudovej republike, Angolskej ľudovej republike a socialistickej Etiópii.

⁷² Tamže, f. MNO – KM – 1982, šk. 3, č.j. 08211, podklady pre prijatie vedúceho Ľudového úradu Líbye zo 17. 2. 1982, príloha č. 3; f. MNO – KM – 1982, sign. 011/15, šk. 2, návšteva ministra národnej obrany ČSSR s doprovodom v Mozambickej ľudovej republike, Angolskej ľudovej republike a socialistickej Etiópii.

⁷³ Išlo o dočasné umiestnenie, pretože líbyjská strana plánovala jeho preloženie na leteckú základňu v meste Brak, čo sa realizovalo ešte v ten rok. VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1982, sign. 011/15, šk. 2, návšteva ministra národnej obrany ČSSR s doprovodom v Mozambickej ľudovej republike, Angolskej ľudovej republike a socialistickej Etiópii.

Inštruktorský kurz sa realizoval čiastočne v Tripolise (Majtiga). Letecký výcvik už v tomto čase nadobudol značný rozsah. Len v školskom roku 1981/1982 bolo pre 1 931 poslucháčov troch ročníkov a kurzov odučených 52 648 vyučovacích hodín. Na 84 lietadlách sa realizovalo 45 050 letov s náletom 22 110 hodín. Podľa spomienok leteckých inštruktorov samotný výcvik líbyjského personálu bol veľmi náročný. Čs. špecialisti sa museli predovšetkým vyrovnávať s tamojšími špecifikami, kde sa ešte bežne používali telesné tresty v armáde. V nejednom prípade to ovplyvnilo samotný výcvik. Veľkým problémom v tomto smere bol veľmi nízky vekový priemer líbyjských študentov. Jeden z bývalých čs. inštruktorov k tomu po rokoch poznamenal: „Většine důstojníku a instruktorů bylo okolo 21 let, zatímco kadety se stávali 16-18 letí mladíci, později také několik stejně starých dívek. V naprosté většině šlo o zcela nevzdělané lidi, z nichž mnozí nikdy nebyli ve městě a nyní měli pilotovat proudová letadla.“⁷⁴ Samozrejme, tieto skutočnosti sa odrazili pri výcviku, počas ktorého niektorí líbyjskí kadeti (údajne aj niektorí čs. inštruktori) zahynuli.⁷⁵ „Vrások na čele“ čs. inštruktorom spôsoboval tiež prístup technického personálu pri kontrole technického stavu lietadiel a ich údržby.⁷⁶

Na druhej strane výučba na Vojenskej strednej technickej škole sa rozbiehala pomalšie. Vzhľadom na to, že nedošlo k dohode s líbyjskou stranou o realizácii materiálových dodávok na vybudovanie učebnovýcvikovej základnej školy, nemohla sa začať výučba vo vojenskej časti v predpokladanom rozsahu. To ovplyvnilo i potrebu čs. odborníkov. V sledovanom období pôsobilo na škole 262 čs. odborníkov, ktorí zabezpečovali výučbu 779 poslucháčov.⁷⁷

V dôsledku realizácie výučby na Vojenskej strednej technickej škole, ako aj jej rozširovania na Strednej leteckej škole v roku 1983, narástol počet čs. odborníkov v Líbyi až na 1 329 osôb. Ich vedúcim bol v tomto čase genmjr. Zdeněk Kác. Do tejto funkcie nastúpil v októbri 1981 a vykonával ju do septembra 1984.⁷⁸ Zložitou otázkou však naďalej zostávalo zabezpečenie ubytovania pre rodiny čs. príslušníkov.⁷⁹ Pritom k 26. októbru 1983 pôsobilo v Líbyi 1 329 čs. vojenských odborníkov⁸⁰ a 971 ich rodinných príslušníkov (spolu

⁷⁴ SOUŠEK, T. – ZÍDEK, P. – ŠÁMAL, Z. *Žoldáci tábora míru*. In Týden, 11. 12. 2000.

⁷⁵ Tamže.

⁷⁶ Tamže.

⁷⁷ Okrem toho mali postupne prevziať i výučbu ďalších 205 poslucháčov, ktorých zatiaľ školila v 2. ročníku líbyjská strana. VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1982, sign. 011/15, šk. 2, návšteva ministra národnej obrany ČSSR s doprovodom v Mozambickej ľudovej republike, Angolskej ľudovej republike a socialistickej Etiópii.

⁷⁸ MASKALÍK, A. *Elita armády. Československá vojenská generalita 1918 – 1992*, v tlači.

⁷⁹ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1983, šk. 6, č.j. 080072, oficiálna priateľská návšteva hlavného veliteľa ozbrojených síl Líbyjskej arabskej ľudovej socialistickej džamáhirie v ČSSR.

⁸⁰ Vo vojenskej technickej strednej škole pozemného vojska v Tripolise 246 čs. odborníkov, 178 odborníkov zabezpečovalo ošetrovanie, opravy, materiálno-technické zabezpečenie a ukladanie tankov a obrnených transportérov (Tripolis – Tadžura, Bengházi, Tobruk, Sirta), 15 špecialistov zabezpečovalo výcvik, opravy a servis dodaných 122 mm raketometov GRAD. V leteckej oblasti v Líbyi k tomuto dňu pôsobilo 877 čs. odborníkov. Výučbu a výcvik na lietadlách L-39 na Strednej leteckej škole a v troch leteckých školských plukoch (1. – Tripolis, 2. – Sirta, 3. Brak) zabezpečovalo 798 čs. odborníkov. Preškolovací kurz na lietadlách L-410 v Misurate zaisťovalo 31 čs. odborníkov. Pri prevádzaní stredných opráv lietadiel L-39 v Tripolise pôsobilo 48 čs. odborníkov. Koordináciu a zabezpečenie činnosti jednotlivých čs. skupín mala na starosti riadiaca skupina v počte 13 osôb so sídlom v Tripolise. VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1983, šk. 6, č.j. 080072, oficiálna priateľská návšteva hlavného veliteľa ozbrojených síl Líbyjskej arabskej ľudovej socialistickej džamáhirie v ČSSR, s. 13, 14.

2 300 osôb). Život pritom pre týchto ľudí nebol jednoduchý. Problémy mnohým spôsobovali komplikácie s ubytovaním a hygienou (problémy s pitnou vodou). Na druhej strane viacerí špecialisti (bez rodinných príslušníkov) dostali ubytovanie v hoteloch rôznych kategórií. Jeden z pamätníkov k tomu dodáva: „*Veľká časť našich ľudí zde však měla své manželky nebo dokonce celé rodiny. Ty bydlely ve vesničkách z montovaných domků. Vznikala zde však řada problémů, neboť soužití ve stísněném prostoru (často musely žít dvě rodiny spolu) nebylo nijak jednoduché.*“⁸¹ Čs. predstavitelia v tejto súvislosti vyvinuli úsilie pre skvalitnenie životných a kultúrnych podmietok čs. expertov a ich rodinných príslušníkov. Svedčí o tom fakt, že o týchto otázkach sa po predchádzajúcich skúsenostiach s líbyjskou stranou rokovalo na najvyššej úrovni. Keďže v roku 1983 sa predpokladalo zvýšenie počtu čs. expertov až na 2 500 osôb, rokoval minister národnej obrany Džúr počas návštevy Tripolisu v marci toho roku, okrem iného, aj o umiestnení a výstavbe nového ubytovacieho areálu.⁸² Vzhľadom na to, že v nasledujúcom období počet expertov začal klesať, možno predpokladať, že sa projekt už nestihol realizovať.

Problémy však prinášal aj každodenný život a jeho špecifiká. Dochádzalo k útokom a napádaniu čs. občanov. Pomerne časté boli krádeže v ubikáciách.⁸³ Každodenný život bol pritom stereotypný, a to najmä v odľahlých púštnych lokalitách.⁸⁴ V tejto súvislosti bola veľmi problematická konzumácia alkoholu, ktorý bol v tejto arabskej krajine zakázaný, čo však niektorí odvážlivci obchádzali a alkohol si sami vyrábali, a to aj napriek hroziacim trestom. Zo známych archívnych dokumentov sa, zatiaľ, nedá potvrdiť, či v predmetnom období došlo aj ku konkrétnym prípadom zadržania a potrestania čs. vojenských odborníkov za výrobu a konzumáciu alkoholu. V lete 1983 bol čs. orgánmi v tejto súvislosti oslovený samotný vedúci čs. odborníkov gen. Kác, ktorý však nevedel potvrdiť ani jeden konkrétny prípad. Prešetrovanie prípadov nastalo v súvislosti so zatknutím 4 civilných pracovníkov podniku Doprastav Olomouc, ktorých líbyjské orgány odsúdili za konzumáciu alkoholu. Po krátkom čase však boli pravdepodobne po urgencii čs. strany prepustení.⁸⁵ Na druhej strane pobyt v Líbyi mal aj svoje pozitívne stránky. Napríklad v miestnych supermarketoch bežne bolo dostať rôzne druhy potravín, o ktorých v ČSSR ani nechyrovali. Výhodou bolo tiež organizovanie výletov k morským plážam či návštevy rímskych pamiatok.⁸⁶ Každopádne aj v tomto období bola hlavnou motiváciou na zvládnutie špecifických podmienok služby v Líbyi možnosť nadštandardného zárobku.

Prítomnosť čs. vojenských špecialistov v Líbyi, samozrejme, nezostala bez záujmu čs. vojenskej rozviedky. Tá sa ich snažila využiť pri budovaní vlastnej agentúrnej siete a vytvorení informačného systému v Líbyi. Touto úlohou bol poverený čs. vojenský a letecký pridelenec v Líbyi, ktorý bol zároveň rezidentom vojenskej rozviedky v Tripolise pod krytím veľvyslaneckého radcu čs. zastupiteľského úradu v Líbyi. Túto funkciu od konca októbra 1982 až do roku 1986 vykonával plk. Václav Hataš, ktorý vystriedal plk. Františka

⁸¹ SOUŠEK, T. – ZÍDEK, P. – ŠÁMAL, Z. *Žoldáci tábora míru*. In Týden, 11. 12. 2000.

⁸² VÚA – SA MO Praha, f. MNO – OZS – 1982, šk. 3, č.j. 08420/19, správa Džúra pre Husáka.

⁸³ Údaje o týchto skutočnostiach mám len za rok 1987, možno však predpokladať, že k podobným incidentom dochádzalo aj v predchádzajúcom období. VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1987, šk. 7, č.j. 030080, zhodnocení morálně politického stavu čs. kolonie v Líbyi za 3. čtvrt. 1987.

⁸⁴ JANCURA, V. *Kaddáfi bol veľmi čudný súdruh*, s. 3, 28. 3. 2011, <http://spravy.pravda.sk/>

⁸⁵ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – OZS – 1983, šk. 5, č.j. 01042, zpráva o 4 zadržaných čs. občanov v Líbyi.

⁸⁶ NIESNER, J. *Nebe není ráj aneb starý pilot vypravuje*. Cheb 2007, s. 175-195.

Sýkoru. Jeho úlohou bolo sledovať a vyhodnocovať strategické úmysly a konkrétne opatrenia zo strany USA a NATO proti Líbyi, ale aj ďalším arabským krajinám v oblasti Blízkeho východu. S pomocou agentúrnej siete v radoch čs. špecialistov (s využitím vedomých aj nevedomých informátorov) mal tiež okrem iného za úlohu vyhodnocovať úroveň vyzbrojovania Líbye vojenskou technikou západných štátov, zároveň získavať vzorky modernej bojovej techniky západného typu. Špionážna činnosť sa mala organizovať v prísnom utajení, prípadná dekonšpirácia by pritom mohla mať negatívny vplyv na ďalšie čs. -líbyjské vzťahy. Vďaka takejto agentúrnej činnosti získali čs. spravodajské orgány informácie aj o líbyjskej podpore rôznych teroristických hnutí. Možno konštatovať, že dobré politické vzťahy s Líbyou sa čs. strana snažila využiť (podobne ako aj iné štáty sovietskeho bloku) aj pre svoj mocenský prospech.⁸⁷ Ilúzie si však, čo sa týka špionáže, nemožno robiť ani o západných štátoch, ktoré mali v Líbyi tiež vlastných vojenských expertov.

V zariadeniach ČSĽA sa začiatkom roku 1982 pripravovalo 366 Líbyjcov, z toho 241 vo VAAZ Brno, 87 vo VVLŠ Košice (piloti), 20 vo Vojenskom lekárskom výskumnom a doškolovacom ústave Jana Evangelistu Purkyně (VLVDÚ JEP) Hradec Králové (lekári – ich štúdium sa začalo v roku 1980) a 18 v Leteckých opravárňach Trenčín. K týmto školiacim pracoviskám malo čoskoro pribudnúť ďalšie, a to Vojenské letecké učilište v Prešove. Predmetom ich prípravy bolo vysokoškolské štúdium a odborné kurzy k dodanej technike. V kurzoch sa vyučovalo v angličtine a vysokoškolské štúdium (po predbežnej ročnej jazykovej príprave) prebiehalo v češtine. Od roku 1983 sa na základe líbyjskej žiadosti niektoré kurzy vyučovali aj v arabčine, čo brigádír Džabir zdôvodnil tým, že dovtedajšie kurzy v angličtine priniesli len slabý, alebo žiadny účinok. Na vine boli nedostatočné znalosti tohto jazyka u poslucháčov. V roku 1983 bolo z tohto dôvodu zrušených viacero kurzov.⁸⁸

Uvedené čísla ešte neodzrkadľovali požadovaný nárast počtu líbyjských poslucháčov z predchádzajúceho roku. Realizáciu uvedených požiadaviek naďalej komplikovali technické problémy – potreba rozšírenia učebných, ubytovacích, stravovacích kapacít. Predpokladala sa tiež výstavba internátu, ale aj zvýšenie počtu pedagogických, technických pracovníkov, obslužného personálu a tlmočníkov atď. Líbyjská strana sa pritom neuspokojila s vyššie uvedenými dohodami. Ďalšie požiadavky, ktoré Líbyjci pri každej príležitosti predkladali, však „*presahujú nejen súčasné, ale i vytvárené capacity*“.⁸⁹

Počet absolventov čs. vojenských škôl napriek tomu pomerne rýchlo narastal. K 26. októbru 1983 študovalo na čs. vojenských školách 213 líbyjských poslucháčov, z toho na VAAZ Brno 162, VVLŠ SNP Košice 13, VLVDÚ JEP Hradec Králové 18, Vojenské letecké učilište Prešov 20 poslucháčov. Podľa druhu štúdia bolo 53 poslucháčov v kurzoch a 160 na vysokoškolskom štúdiu.⁹⁰ Do konca roku 1983 bolo vo vojenských školách v ČS-

⁸⁷ ŽÁČEK, P. Vojenské spravodajství z Libye a terorismus. Rezidentura „Ropa“ v materiálech Hlavní správy vojenské kontrarozvědky. In *Paměť a dejiny. Revue pro studium totalitních režimů*, 2011, č. 3, s. 74-86.

⁸⁸ Požiadavka na výučbu v arabštine bola vyjadrená v liste brigádyra Džabira z 21. 6. 1983. VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1983, šk. 6, oficiálna priateľská návšteva hlavného veliteľa ozbrojených síl Líbyjskej arabskej ľudovej socialistickej džamáhírje v ČSSR, s. 12, 13.

⁸⁹ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1982, šk. 3, č.j. 08211, podklady pre prijatie vedúceho Ľudového úradu Líbye zo 17. 2. 1982, príloha č. 3. V tomto materiáli sa nachádzajú zaujímavé štatistiky. Podľa nich sa v zariadeniach ČSĽA v rokoch 1970 – 1981 školilo spolu približne 1 100 líbyjských vojenských poslucháčov v pozemných a leteckých špecializáciách. Celková technická pomoc v oblasti vzdelávania (včítane poskytovania čs. odborníkov priamo v Líbyi) predstavovala za obdobie 1977 až 1981 približne 100 miliónov US dolárov, teda 1, 8 miliardy Kčs.

⁹⁰ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1983, šk. 6, oficiálna priateľská návšteva hlavného veliteľa ozbrojených síl Líbyjskej arabskej ľudovej socialistickej džamáhírje v ČSSR, s. 10.

SR vyškolených už 470 líbyjských odborníkov, z toho 147 s vysokoškolským vzdelaním (piloti, letovodi, inžiniersko-letecká služba) a 323 absolventov veliteľských a technických kurzov (tankových, delostreleckých, spojovacích a tylových špecializácií).⁹¹ Líbyjcov pritom v zariadeniach ČSLA študovalo najviac zo všetkých zahraničných poslucháčov. Spolu tam bolo v roku 1983 školených 801 zahraničných poslucháčov, z toho 305 Líbyjcov. Až za nimi boli študenti z Iraku (156) a Sýrie (130). Tento trend sa začal už v roku 1978.⁹² Čo sa týka disciplíny a študijnej morálky, zahraniční študenti, líbyjských nevynímajúc, nepatrili zďaleka k bezproblémovým. Podľa M. Vyhliďala, ktorý preskúmal historické dokumenty VAAZ, uložené v Štátnom archíve Armády Českej republiky v Olomouci, k najzávažnejším nedostatkom v správaní líbyjských študentov patrilo niekoľko smrteľných automobilových nehôd. Vyprovokovali tiež viacero krčmových bitiek, ktoré sa nezaobišli bez asistencie Verejnej bezpečnosti. Množili sa tiež sťažnosti na nadmernú konzumáciu alkoholu. Vrcholom bol vzájomný konflikt s irackými študentmi.⁹³

Ďalšia spolupráca s Líbyou na roky 1983 – 1986 v oblasti školenia líbyjských poslucháčov v ČSSR bola zakotvená v medzivládnej Dohode podpísanej 22. februára 1983. Podľa nej malo byť v uvedených rokoch na čs. vojenských školách vyškolených 766 líbyjských príslušníkov, z toho 297 na vysokoškolskom štúdiu, 349 vo veliteľských a technických kurzoch a 120 v technickom školení na BVP. Líbyjská strana si pri podpise dohody vyhradila právo, že konečná špecifikácia výcvikových kurzov, študijnej skupiny a počty poslucháčov sa spresnia do 15. marca 1983. V dôsledku toho dňa 11. marca 1983 podpísal námestník ministra zahraničného obchodu ČSSR F. Langer zmenový protokol k pôvodnej dohode, v ktorom líbyjská strana odsúhlasila štúdium „iba“ 517 poslucháčov v ČSSR, z toho 162 na vysokoškolskom štúdiu, 235 vo veliteľských a technických kurzoch a 120 v technickom školení na BVP.⁹⁴

V predmetnom období sa zvyšovala tiež spolupráca v oblasti vývozu špeciálneho materiálu do Líbye. Umožňovali to predovšetkým obrovské príjmy Líbye z exportu ropy.⁹⁵ Podľa štatistiky z roku 1983 vzrástol vývoz špeciálneho materiálu, investičných celkov a poskytovanie technickej pomoci do nesocialistických krajín od roku 1981 do roku 1982 o 424 miliónov Kčs, to znamená o 10,2 %. Hlavného partnera pritom predstavovala Líbya (46,7 %), nasledovala Sýria (29,3 %), Irak (13 %), India (4 %). Z uvedeného vyplýva dominantné postavenie Líbye pri vývoze čs. špeciálu do nesocialistických krajín.⁹⁶

Napriek uvedeným číslam, možno už v roku 1982 spozorovať problémy spojené s otázkou líbyjských garancií pri platbách za dodaný tovar a služby. Už v tom čase sa začínal

⁹¹ Tamže, f. MNO – KM – 1984, šk. 30, údaje o dosud poskytnuté pomoci ve speciální oblasti – Líbya.

⁹² V roku 1981 študovalo v zariadeniach ČSLA dovedna 767 zahraničných poslucháčov, z toho z Líbye 469, v roku 1982 bolo z 816 z Líbye 366. VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1984, šk. 30, technická pomoc poskytovaná vybraným rozvojovým zemím v zariadeniach ČSLA od roku 1971 do súčasnosti, s. 1.

⁹³ VYHLÍDAL, M. *Československá pomoc při výstavbě vojenského školství v arabském světě v letech 1948 – 1989*. (Magisterská diplomová práce), Brno 2010, s. 87-88.

⁹⁴ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1983, šk. 6, č.j. 0800, oficiálna priateľská návšteva hlavného veliteľa ozbrojených síl Líbyjskej arabskej ľudovej socialistickej džamáhirie v ČSSR, s. 12.

⁹⁵ Tamže, f. MNO – KM – 1982, šk. 2, sign. 11/15, návšteva ministra národnej obrany ČSSR s doprovodom v Mozambickej ľudovej republike, Angolskej ľudovej republike a socialistickej Etiópii.

⁹⁶ Tamže, f. MNO – KM – 1983, šk. 34, č.j. 0060099/18-30, informačná správa pre ministra Dzúra z 19. 4. 1983.

proces premeny Líbye z pohľadu čs. zahraničného obchodu na ďalšieho nespoľahlivého dlžníka. Pod tieto okolnosti sa podpísal vplyv embarga USA na dodávky líbyjskej ropy a export potrebnej technológie do Líbye, ako aj zhoršená ekonomická situácia v krajine. V dôsledku nátlaku USA a sčasti i vinou existujúceho nadbytku ropy na svetových trhoch sa zhoršila finančná situácia Líbye. V čs.-líbyjských vzťahoch sa tieto skutočnosti začali prejavovať omeškávaním platieb za tovar. Vzhľadom na tieto ekonomické problémy Líbya požiadala vo februári 1982, aby dodávky čs. špeciálneho materiálu boli hradené priamo dodávkami ropy.

Neskôr od tejto požiadavky ustúpila a už počas návštevy ministra národnej obrany Dzúra v Tripolise v marci 1983 navrhla, aby všetky ďalšie dodávky špeciálneho materiálu a investičných celkov boli zrealizované v rámci dlhodobej úverovej dohody. Dovtedajší spôsob platenia akreditívom chcela nahradiť systémom pravidelných štvrtročných splátok. Za tým účelom líbyjská strana požadovala uzatvoriť dlhodobú dohodu o dodávkach techniky, investičných celkov a technickej pomoci na roky 1984 – 1990. Splátky by sa pritom uskutočňovali až do roku 1992. Spolu malo ísť pôvodne o dodávky v hodnote približne 3 miliardy USD.⁹⁷ Týchto rokovaní, ktoré potvrdzovali intenzitu a „strategickú“ úroveň čs.-líbyjských vzťahov, sa osobne zúčastnil aj M. Kaddáfí, ktorý pre stretnutie s ministrom Dzúrom (uskutočnilo sa 10. marca) prerušil prípravu na návštevu ZSSR a priletel do Tripolisu.⁹⁸

Líbyjskou požiadavkou sa 18. augusta 1983 zaoberalo Predsedníctvo vlády ČSSR, ktoré prijalo uznesenie, na základe ktorého sa mal:

a. dovtedajší systém platenia zmeniť podľa líbyjskej požiadavky, s výnimkou platieb za technickú pomoc, ktoré sa mali naďalej realizovať na základe akreditívu. Včasné prevádzanie platieb sa malo dosiahnuť depozitom u Československej obchodnej banky do 10 % hodnoty medzivládnej dohody a uzavretím medzibankovej dohody.

b. v prípade nemožnosti dosiahnuť medzivládna dohoda podľa uvedených podmienok podľa bodu a, sa mala uzavrieť dohoda s tým, že garantom platenia bude líbyjská vláda. V tomto prípade sa mali dodávky materiálu, investičných celkov a technická pomoc realizovať len v nevyhnutnom rozsahu.

Možno konštatovať, že z politických a ekonomických dôvodov si čs. strana nové platobné podmienky nedovolila odmietnuť, na druhej strane sa však usilovala o získanie čo najširších záruk. V opačnom prípade sa rozsah spolupráce mal obmedziť len na oblasti, ktoré bez značných finančných strát a politických dopadov nie je možné realizovať do iných krajín.

V súlade s vyššie uvedenými zásadami spracovala Hlavná technická správa/FMZO návrh dohody o dodávkach špeciálneho materiálu a investičných celkov v rokoch 1984 – 1989. V návrhu dohody sa uvažovalo o 3 variantoch platobných podmienok vychádzajúc z princípov vyššie uvedeného uznesenia Predsedníctva vlády. Cieľom bolo vytvoriť záruky na zabezpečenie dohodnutej pravidelnosti a výšky platieb z líbyjskej strany prostredníctvom akreditívu vo výške 10 % celkového objemu dodávok a pravidelne doplňovaného depozitu centrálnej banky Líbye u ČSOB tiež vo výške 10 % objemu dodávok za celé obdobie. Návrh dohody odovzdala líbyjskej strane delegácia HTS FMZO začiatkom októbra 1983. Líbyjská strana však trvala na svojom pôvodnom návrhu, teda na systéme platieb dopredu dohodnutými štvrtročnými splátkami (bez akejkoľvek úrokovej sadzby !!!), bez ich zaistenia formou akreditívu alebo depozitu v ČSOB.⁹⁹ Dodávky pritom mali byť realizované za ceny

⁹⁷ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – OZS – 1982, šk. 3, č.j. 08420/19, správa Dzúra pre Husáka.

⁹⁸ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – OZS – 1982, šk. 3, č.j. 044349, telegram z Tripolisu z 11. 3. 1983.

⁹⁹ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1983, šk. 6, č.j. 080072, oficiálna priateľská návšteva hlavného veliteľa ozbrojených síl Líbyjskej arabskej ľudovej socialistickej džamáhírie v ČSSR, s. 6-8.

z rokov 1982 – 1983, ktoré mali byť konštantné až do roku 1987. Rokovania v tejto otázke sa nepohli dopredu ani počas ďalšej návštevy veliteľa líbyjských ozbrojených síl brigádira Džabira v ČSSR druhej polovici októbra 1983,¹⁰⁰ ale ani počas oficiálnej návštevy čs. predsedu vlády Lubomíra Štrougala v Tripolise v máji 1984.¹⁰¹ Po zložitých rokovaníach trvajúcich vyše roka bola dňa 26. novembra 1984 podpísaná medzivládna Dohoda o spolupráci v špeciálnej oblasti, ktorá predpokladala dodávky čs. techniky a výstavbu investičných celkov včítane technickej pomoci v celkovej hodnote 1, 84 mld. USD (pozri Tabuľku č. 2).¹⁰² Dohoda bola následne schválená uznesením Predsedníctva vlády ČSSR č. 38 z 21. februára 1985. Tieto dodávky sa mali v prevažnej miere realizovať v rokoch 1985 – 1989 a platby za ne v rokoch 1985 – 1994. Líbyjská strana túto dohodu ratifikovala v marci 1985. V ten istý mesiac uistil hlavný veliteľ líbyjských ozbrojených síl brigádir Džabir podpredsedu čs. vlády Ladislava Gerleho, že líbyjská strana splní svoje záväzky vyplývajúce z dohody, to znamená, uhradí prvú splátku vo výške 48 mil. USD do 31. marca 1985 a zloží u ČSOB bankové záruky vo výške 200 mil. USD. Tento sľub však líbyjská strana nedodržala. Dňa 14. augusta 1985 predložila delegácia líbyjskej armády čs. ministrovi národnej obrany genplk. Milánovi Václavíkovi požiadavku na zmenu dohody. V odovzdanom liste sa požadovalo oddialiť, znížiť alebo zrušiť niektoré dohodnuté dodávky a tiež sa požadovala technická pomoc, čím by sa finančný objem Dohody znížil o 1, 09 mld. USD (to znamená o 59,2%) na 750 mil. USD. Okrem toho líbyjská strana požiadala oddialiť splátky o 1 rok a znížiť ich štvrtročnú výšku z pôvodných 37 – 50 mil. USD na 18, 7 – 20, 7 mil. USD. Požiadavka bola zdôvodnená zhoršením medzinárodných vzťahov a vnútornej ekonomickej situácie. Líbyjské požiadavky boli následne odovzdané do pôsobnosti FMZO. Jeho vedenie si veľmi dobre uvedomovalo, že zníženie rozsahu dodávok by malo negatívny dopad na čs. priemysel. Preto FMZO vyvinulo úsilie, aby v dohode bola aspoň sčasti ponechaná technika pre dodávky do Líbye, ktorá už bola vyrobená alebo vo výrobe pripravovaná. Dňa 24. novembra 1985 bola nakoniec podpísaná Zmena č. 1 k tejto dohode, podľa ktorej sa upravil rozsah spolupráce, jej finančný objem a režim platieb na obdobie 1985 – 1995. Celkový finančný objem dodávok sa tak výrazne znížil z 1, 8 mld. na 840 mil. USD. Túto čiastku mala líbyjská strana uhrádzať podľa dohodnutého plánu v rokoch 1985 – 1995 pravidelnými štvrtročnými splátkami vo výške 64-88 mil. USD. Za poskytnutý úver bol stanovený úrok vo výške 2,5 % ročne a platby mali byť garantované líbyjským depozitom v ČSOB vo výške 200 mil. USD, ktorá mala byť vystavená do 10. decembra 1985. Zároveň do 18. decembra 1985 mala byť do ČSSR poukázaná platba 40 miliónov USD. Do konca tohto roku sa však čs. strana peňazí nedočkala.¹⁰³

¹⁰⁰ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – OZS – 1983, šk. 5, č.j. 01042/32-19, správa ministra národnej obrany Dzúra pre prezidenta Husáka o pobyte Džabira v ČSSR.

¹⁰¹ NA Praha, f. KSČ – Ústřední výbor 1945 – 1989 – předsednictvo 1981 – 1986, zväzok P 104/84, bod schôdze 7.

¹⁰² VÚA – SA MO Praha,, f. MNO – KM – 1987, šk. 7, č.j. 030080, spolupráce s Líbyí ve speciální oblasti, s. 1-3, příloha č. 1; f. MNO – SZV – 1989, šk. 2, č.j. 002418, Informace o vztazích ve speciální oblasti s Líbyí /stav k 1. 6. 1989/, s. 3.

¹⁰³ Tamže.

Tabuľka č. 2¹⁰⁴

predmet dodávky	dohoda z 26. 11. 1984			zmena č. 1 z 24. 11. 1985		
	počet	termín dodávky	spolu USD	počet	termín dodávky	spolu USD
152 mm ShKH ¹⁰⁵ Dana	172	1986 – 89	140, 868.000	40	1986	32, 750.000
122 mm RM ¹⁰⁶ GRAD	50	1985 – 86	10, 710.000	50	1985 – 86	10, 710.000
122 mm náboj JROF	76 000	1985 – 90	111, 842.000	25 600	1985 – 86	37, 683.200
BVP-1	700	1985 – 88	201, 390.000	50	1986	14, 385.000
system riadenia paľby KLADIVO	1 900	1985 – 87	136, 800.000	1 900	1986 – 89	136, 800.000
tank T-72	300	1986 – 89	435, 000.000	200	1986 – 89	290, 000.000
lietadlo L-410	6	1985 – 86	9, 462.000	6	1985 – 86	9, 462.000
učebné pomôcky, zariadenie		1985 – 94	250, 000.000		1985 – 95	143, 199.800
GO RM GRAD a ShKH DANA		1985 – 87	15, 000.000		1986 – 89	15, 000.000
letecká škola MIZDAH		1985 – 88	150, 000.000			
výstavba učilišť		1985 – 87	9, 000.000			
výcvik a technická pomoc		1985 – 91	60, 000.000			
montážny závod pre BVP a ShKH		1985 – 89	310, 000.000		1986 – 90	150, 000.000
pomôcky, technická pomoc						
Spolu			1,840.102.000			840, 000.000

Celkový prínos pre čs. ekonomiku za materiálne dodávky a technickú pomoc pre Líbyi do konca roku 1985 predstavoval viac než 1 mld. US dolárov (približne 16 mld. Kčs) vyplatených v hotovosti.¹⁰⁷

Rastúca insolventnosť líbyjskej strany mala, samozrejme, dopad aj na ďalšie oblasti čs.-líbyjskej spolupráce. Prejavila sa aj na postupnom znižovaní počtu čs. špecialistov pôsobiacich v tejto krajine. Možno konštatovať, že najväčší počet čs. odborníkov v Líbyi bol dosiahnutý v roku 1983, keď ich tam pôsobilo vyše 1 300. Následne na základe rozhodnutia líbyjského vedenia bol k 31. marcu 1984 počet všetkých zahraničných expertov znížený o približne 50 %. U čs. odborníkov sa počet znížil asi o 600 osôb. Podľa oficiálnych údajov bolo v roku 1984 v Líbyi len niečo cez 700 čs. expertov.¹⁰⁸ V nasledujúcom období mal

¹⁰⁴ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1987, šk. 7, č.j. 030080, spolupráce s Líbyi ve speciální oblasti, s. 1-3, příloha č. 1.

¹⁰⁵ Samohybná kanónová húfnica.

¹⁰⁶ Raketomet.

¹⁰⁷ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1987, šk. 7, č.j. 030080, spolupráce s Líbyi ve speciální oblasti, s. 1-3.

¹⁰⁸ Oficiálne údaje sa rozchádzajú. V správe z roku 1987 je uvedený počet 756 osôb. VÚA Praha, f. MNO – KM – 1987, šk. 7, č.j. 030080, spolupráce s Líbyi ve speciální oblasti, s. 8.

počet vysielaných čs. odborníkov naďalej zostupnú tendenciu. Podpisalo sa pod to ďalšie rozhodnutie líbyjskej strany, na základe ktorého sa počty čs. expertov znížili k 1. októbru 1985 o približne 26 %. K 31. decembru 1985 tak pôsobilo v Líbyi už iba 523 čs. vojenských expertov (spolu s nimi sa v Líbyi vystriedalo aj 518 ich rodinných príslušníkov). K nim ešte treba pripočítať 9 pracovníkov riadiacej skupiny pre koordináciu a zabezpečenie činnosti čs. vojenských odborníkov. Na ich čele stál od septembra 1984 do októbra 1986 genmjr. Štefan Lichvár. Ich počet teda v priebehu dvoch rokov klesol takmer na jednu tretinu. Do budúcnosti sa pritom predpokladalo ďalšie znižovanie. Podpísať sa pod to mala jednak úsporná politika líbyjskej strany a jednak fakt, že hlavné úlohy výcviku líbyjských ozbrojených síl boli alebo v blízkej dobe mali byť splnené.¹⁰⁹

Platové a finančné ohodnotenie čs. špecialistov v Líbyi sa však zatiaľ podarilo zachovať. Priemerný zahraničný plat čs. vojenského odborníka pritom v roku 1985 predstavoval 5 031 Kčs, čo po prepočítaní platným kurzom predstavovalo 10 053 devízových (tuzexových) korún.¹¹⁰ V roku 1985 pritom bol kurz amerického doláru ku Kčs pri obchodovaní s Líbyou stanovený veľmi výhodne – 1 USD za 9, 49 Kčs. Príjem, ktorý čs. špecialisti ušetrieli, im bol posielaný na devízový účet do Živnostenskej banky v Prahe, čo bol bežný postup aj v civilnom sektore pri vyplácaní mzdy čs. zamestnancom v zahraničí. Prítom v prospech československého národného hospodárstva bolo prevedené formou úspor jednotlivých pracovníkov cestou zahraničných bánk na ich kontá v Živnostenskej banke Praha približne 4 mil. britských libier (spolu 73, 496. 400 devízových Kčs). Výška úspor pritom bola len o 8 % nižšia ako v roku 1984. Aj tento údaj svedčí o udržaní dobrého finančného a platového zabezpečenia čs. vojenských odborníkov.¹¹¹ Okrem toho napriek znižovaniu počtu čs. odborníkov, bola ich prítomnosť v Líbyi stále obrovská v porovnaní s rozsahom technickej pomoci v tejto oblasti poskytovanej ostatným rozvojovým krajinám (pozri *tabuľku č. 3*).¹¹²

Krajiny	Počet čs. vojenských odborníkov				
	1981	1982	1983	1984	1985
Sýria	38	32	37	43	6
Irak	27	26	37	32	12
Irán	-	2	2	2	-
Afganistan	6	6	6	6	-
Spolu	71	66	82	83	18

Vyššie uvedené skutočnosti sa premietli tiež do líbyjských požiadaviek na vyškolenie vlastných špecialistov na čs. školách. Už v priebehu roka 1983 sa prehodnotila vyššie spomínaná dohoda z 11. marca, ktorá predpokladala do roku 1986 vyškoliť vyše päťsto líbyjských poslucháčov. Táto požiadavka sa znížila na 171 poslucháčov, prevažne vysokoškolského štúdia. Len 36 poslucháčov sa malo podľa líbyjskej požiadavky vyškoliť v kurzoch vedených v arabskom jazyku. Zmeny, ktoré v tejto oblasti nastali, odzrkadľuje *tabuľka č. 4*, na základe ktorej už začiatkom roku 1984 Líbya stratila svoje dominantné postavenie, čo

¹⁰⁹ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – SZV - 1991, šk. 5, obyčajné, č.j. 003690, zpráva o prevedení rozboru hospodárení s finančnými a devízovými prostriedky v oblasti zahraničných styků a vojenského zpravodajství Československé lidové armády za rok 1985, s. 46-47.

¹¹⁰ Devízová koruna – tzv. tuzexová koruna (bon), resp. odberný poukaz, za ktorý bolo možné nakupovať zahraničný, alebo exportný luxusný tovar v sieti podnikov zahraničného obchodu TUZEX.

¹¹¹ Tamže, s. 47, 54, 55.

¹¹² Tamže, s. 51, 55.

sa týka počtu poslucháčov v zariadeniach ČSĽA. Názorne to dokumentuje aj nasledujúca tabuľka č. 4.¹¹³

Krajina	VAAZ	VVLŠ	VLVDÚ	Spolu
Líbya	152	-	18	170
Vietnamská socialistická republika	78	-	-	78
Afganistan	40	-	-	40
Irak	181	-	-	181
Sýria	91	-	-	91
Jemenská ľudová demokratická republika	-	12	-	12
Laos	12	-	-	12
Kambodža	11	-	-	11
Spolu	565	12	18	595

Na druhej strane F MNO ešte aj na konci roku 1985 v súvislosti s vyhodnocovaním ekonomickej efektívnosti školenia líbyjských poslucháčov konštatovalo, že „z komplexného dlhodobého hľadiska je treba hodnotiť spoluprácu s Líbyi, jako nejdůležitější a vůbec nejefektivnější, jak pro resort FMNO, tak i pro celé čs. národní hospodářství“.

O ekonomickej efektívnosti takejto činnosti svedčí fakt, že za obdobie rokov 1979 – 1985 predstavoval čistý zisk za všetkých líbyjských poslucháčov 188,128.558 Kčs.¹¹⁴

Možno konštatovať, že spolupráca medzi ČSSR a Líbyou v „špeciálnej“ oblasti dosiahla v predmetnom období svoj vrchol. Jej ďalšie prehlbovanie však od roku 1983 podkopávali rastúce ekonomicke problémy Líbye, čo malo z jej pohľadu tak zahranično-politické (americké embargo, nízke ceny ropy na svetových trhoch), ako aj vnútropolitické súvislosti. Tieto faktory sa začali v praktickej rovine prejavovať od roku 1984, a to vo všetkých sférach vzájomnej spolupráce. Napriek týmto skutočnostiam bola ekonomická efektívnosť vojenskej pomoci Líbyi pre čs. národné hospodárstvo ešte aj v polovici 80. rokov obrovská. Ekonomicke faktory tejto pomoci pritom podľa môjho názoru vysoko prevyšovali dôvody politické. Sympatie, ktoré Kaddáfího režim získal v predchádzajúcom období v socialistickom tábore, sa totiž postupne vytrácali, okrem iného, pre jeho nevyspytateľnosť, často nereálny postoj k hlavným medzinárodným problémom, podporu, kontakty a solidaritu s teroristickými organizáciami (baskická organizácia ETA, Írska republikánska armáda a pod). Niektorými svojimi extrémistickými postojmi a avantúrami sa líbyjské vedenie postupne vzdalo od politických záujmov krajín sovietskeho bloku, pričom tak len vytváralo podmienky na stupňovanie napätia na Blízkom východe a komplikovalo dialóg so Západom.¹¹⁵ Pod postupné znižovanie dynamiky vzájomného politického dialógu (aj medzi Líbyou a soc. blokom ako takým), sa podpisalo aj postupné „oteplovanie vzťahov medzi východom a západom, nepochopenie začínajúcich vnútropolitických zmien v krajinách socialistického bloku zo strany Kaddáfího režimu“. Tento proces sa začal práve v polovici 80. rokov.

¹¹³ VÚA – SA MO Praha, f. MNO – KM – 1984, šk. 30, technická pomoc poskytovaná vybraným rozvojovým zemiam v zariadeniach ČSĽA od roku 1971 do súčasnosti, s. 2.

¹¹⁴ Tamže, f. MNO – SZV – 1991, šk. 5, obyčajné, č.j. 003690, zpráva o prevedení rozboru hospodárení s finančnými a devizovými prostriedky v oblasti zahraničných styků a vojenského zpravodajství Československé lidové armády za rok 1985, s. 62.

¹¹⁵ ZÍDEK, P. – SIEBER, K. *Československo a Blízky východ v letech 1948-1989*. Praha 2009, s. 214.

I. BAKA: TSCHECHOSLOWAKISCHE MILITÄRHILFE AN LIBYEN IN DER ERSTEN HÄLFTE DER 1980-ER JAHRE

Eines der äußeren Merkmale des Kalten Krieges, der sowohl die eine, als auch die andere Seite der rivalisierenden Lager gekennzeichnet hat, war das Bestreben nach der Erlangung des entscheidenden Einflusses in den Entwicklungsländern. Zu den Begleiterscheinungen dieses Bestrebens gehörte u. a. der Waffenexport, Gewährleistung von Militärausübung und Entsendung von Militärexperten in diese Länder. Die Zusammenarbeit zwischen Libyen und der Tschechoslowakischen Sozialistischen Republik (ČSSR) im sog. „Spezialbereich“ begann schon im Jahre 1970, also unmittelbar nach dem Militärsturz, organisiert und durchgeführt am 1. September 1969 von jungen libyschen Offizieren mit Muammar Gaddafi an der Spitze. Die Zusammenarbeit mit Libyen im militärischen Bereich hatte für die ČSSR selbstverständlich eine große ökonomische Bedeutung (aufgrund der hohen Einnahmen Libyens aus den Erdöllexport), jedoch die politische Hinsicht spielte ebenfalls eine wichtige Rolle. Trotz der Tatsache, dass Libyen nach außen hin mehrmals ihre Abneigung dem Kommunismus gegenüber und ihr Missvertrauen bezüglich der Sowjetunion deklarierte. Im Endeffekt war für dieses nordafrikanische Land aus der ideologischen Sicht der „Weltimperialismus“ das größte Gespenst. Das Jahr 1980 war das bedeutendste Jahr in der bisherigen Zusammenarbeit zwischen der ČSSR und Libyen im „Spezialbereich“. Verträge auf die Lieferungen vom Militärmaterial erreichten die Höhe von 7,4 Milliarden Tschechoslowakischer Kronen. Deshalb ist es keine Überraschung, dass die Kooperation zwischen den beiden Ländern im „Spezialbereich“ in dieser Zeit ihren Höhepunkt erreichte. Zum Verhängnis einer weiteren Vertiefung der gegenseitigen Zusammenarbeit wurden seit 1983 die zunehmenden ökonomischen Schwierigkeiten Libyens, die sowohl außenpolitische (das amerikanische Embargo und die tiefen Erdölpreise auf den Weltmärkten) als auch innenpolitische Konsequenzen nach sich gezogen haben. Diese Faktoren kamen ab 1984 immer stärker zum Vorschein auf der praktischen Ebene und widerspiegelten sich in allen Bereichen der Zusammenarbeit mit der ČSSR. Trotz der negativen Erscheinungen hatte die ökonomische Effektivität der militärischen Hilfe an Libyen für die tschechoslowakische Volkswirtschaft noch Mitte der 1980er Jahre eine große Bedeutung. Der Autor des Beitrags stellt die These, dass die ökonomischen Faktoren der Zusammenarbeit einen größeren Stellenwert als die politischen Faktoren hatten. Die vom Gaddafi-Regime in den Ländern des sozialistischen Lagers errungenen Sympathien erhielten nämlich einen starken Rückschlag, unter anderem auch wegen der Unberechenbarkeit der libyschen Führers und seiner unverständlichen und unrealistischen Haltungen zu den wichtigen Fragen der internationalen Politik, der von ihm geleisteten Hilfe an die internationalen Terrororganisationen (die baskische ETA, Irisch-Republikanische Armee usw.). Durch die extremistischen Haltungen und politischen Abenteuer der Gaddafi-Führung vertiefte sich zunehmend die Kluft zwischen Libyen und den politischen Interessen der Sowjetblocks, darüber hinaus komplizierte es den politischen Dialog mit dem Westen und verschärfte die politische Lage im Nahen Osten. Die Dynamik im politischen Dialog (dies galt explizit auch für Libyen und die Länder des Ostblocks) erhielt einen Dämpfer infolge des „Taufwetters“ in den gegenseitigen Beziehungen zwischen dem Osten und dem Westen, und nicht zuletzt deshalb, weil die innenpolitischen Umwälzungsprozesse in den Ländern des Sowjetblocks vom Gaddafi-Regime falsch eingeschätzt worden sind. Der Anfang dieses Prozesses liegt gerade in der Hälfte der 1980er Jahre.